

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Komparace rozvojové pomoci zemí Visegrádské
skupiny**

Denisa Novotná

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Komparace rozvojové pomoci zemí Visegrádské
skupiny**

Denisa Novotná

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, prosinec 2013

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Lindě Piknerové Ph.D. za její pomoc při tvorbě práce a odborné vedení, stejně jako za všechny užitečné rady i připomínky.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	ROZVOJOVÁ POMOC – TEORIE A ZÁKLADNÍ POJMY	8
2.1	Koncept rozvoje a jeho hlavní teoretické přístupy.....	8
2.2	Historie rozvojové pomoci zemí Visegrádské skupiny.....	18
2.3	Základní pojmy.....	20
3	ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE ZEMÍ VISEGRÁDSKÉ SKUPINY ...	29
3.1	Oficiální rozvojová spolupráce České republiky.....	29
3.2	Oficiální rozvojová spolupráce Slovenské republiky.....	36
3.3	Oficiální rozvojová spolupráce Polska.....	44
3.4	Oficiální rozvojová spolupráce Maďarska.....	50
4	KOMPARACE VYBRANÝCH PRVKŮ OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE ZEMÍ V4.....	57
5	ZÁVĚR	73
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
6.1	Použité internetové stránky.....	83
7	RESUMÉ	85
8	PŘÍLOHY.....	86

SEZNAM ZKRATEK

DAC/OECD	Výbor pro rozvojovou spolupráci OECD
EU	Evropská unie
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
HDI	Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HNP	Hrubý národní produkt
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
ILO	Mezinárodní organizace práce
LDCs	Nejméně rozvinuté země
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
MMF	Mezinárodní měnový fond
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
OA	Oficiální pomoc
ODA	Oficiální rozvojová spolupráce
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OOF	Ostatní oficiální toky
OSN	Organizace spojených národů
Platforma MVRO	Platforma mimovládních rozvojových organizací
SAPs	Programy strukturálních úprav
UNDP	Rozvojový program OSN
USD	Americký dolar
V4	Visegrádská čtyřka (Visegrádská skupina)
ZRS	Zahraniční rozvojová spolupráce

1 ÚVOD

Středoevropská platforma zemí Visegrádské skupiny byla založena na snaze tehdejšího Československa, Polska a Maďarska úzce spolupracovat v řadě oblastí na své cestě k hlubší evropské integraci a k celkové stabilizaci regionu. Země dnešní Visegrádské čtyřky, jak se uskupení neoficiálně označuje, spojuje podobná historická zkušenost a sdílení shodných kulturních, společenských i náboženských hodnot. Po pádu komunistického režimu se země V4 zaměřily na přechod k demokracii a zároveň vzájemnou spolupráci nasměrovaly k integraci do Evropské unie, čehož visegrádské země dosáhly společně v květnu 2004.¹ Pro vstup do EU a také do Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) musely všechny země přijmout celou řadu opatření a splňovat nejrůznější politicko-ekonomická kritéria, mezi které mimo jiné patří i to, že každý člen OECD a EU musí být poskytovatelem zahraniční rozvojové pomoci. Česká republika, Polsko, Maďarsko a Slovenská republika se tak po období politické, ekonomické a sociální transformace, během kterého samy byly recipienty mezinárodní pomoci, staly opět dárči.

Jak bylo naznačeno výše, země Visegrádské skupiny spojují podobné hodnoty, historické zkušenosti z období politické, sociální a ekonomické transformace, obdobné společenské, kulturní i náboženské prostředí, a proto je můžeme označit za podobně smýšlející země. Přesto však jednotlivé země mohou k zahraniční rozvojové spolupráci zaujímat jiný přístup či postoj.

Výchozím předpokladem práce je, že obecně existují 2 základní modely pro vysvětlení alokace zahraniční rozvojové spolupráce konkrétního

¹ The Visegrad Group. O V4. (<http://www.visegradgroup.eu/v4-110412>, 5. 9. 2013).

donora. První model odráží potřeby recipienta, druhý odráží zájmy donora. V prvním případě nejvíce prostředků pomoci směřuje do nízko-příjmových zemí, zemí s vysokou mírou chudoby nebo států s nízkým indexem lidského rozvoje (HDI). Pokud donor rozhoduje o teritoriálním směřování své pomoci podle tohoto modelu, můžeme o něm tvrdit, že se v rámci své rozvojové politiky chová altruisticky či nezištně. Podle druhého modelu rozvojová spolupráce slouží primárně pro naplňování zájmů donora a mezi největšími recipienty pomoci patří takové země, které mají s dárce politické, ekonomické nebo jinak významné vazby. Stát, který se rozhoduje o teritoriální alokaci podle tohoto modelu, jedná egoisticky nebo pragmaticky² (Szent-Iványi, 2010: 4).

Dalším předpokladem práce je, že země Visegrádské skupiny, jakožto členské země EU, přijaly Evropský konsenzus o rozvoji³ (ale i další mezinárodní závazky⁴), který za hlavní cíl rozvojové spolupráce členských zemí EU stanovil odstranění chudoby v kontextu udržitelného rozvoje a zároveň dosažení rozvojových cílů tisíciletí (MDGs), přičemž Evropský konsenzus se v rámci definice rozvojových zemí odkazuje na seznam DAC/OECD příjemců oficiální rozvojové pomoci (viz příloha č. 2). Dále se EU prostřednictvím Evropského konsenzu zavazuje, že nejméně rozvinuté země a země s nízkými příjmy budou při alokaci pomoci

² Takto definované modely pro vysvětlení alokace rozvojové spolupráce jsou poněkud ploché a neplatí sto procentně, jelikož je možné, že donor poskytuje rozvojovou pomoc chudému státu, aby snížil jeho chudobu, přičemž snižování chudoby může naplňovat jak potřeby recipienta, tak i zájmy dárce. Na tuto skutečnost Szent-Iványi rovněž upozorňuje, nicméně tvrdí, že i přes tuto skutečnost jsou 2 zmíněné modely v odborné literatuře používány nejčastěji a uvedené rozlišení se stalo častým výchozím bodem, stejně jako v případě této práce.

³ EU (2006). *The European Consensus on Development* (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:046:0001:0019:EN:PDF>, 5. 11. 2013) str. 2.

⁴ Miléniová deklarace OSN, Monterreyský konsenzus o financování rozvoje, Deklarace z Doha, Dohody z Cotonou atd.

prioritní a zvláštní důraz bude kladen na země Afriky (Jelínek, 2006: 45, 48).

Cílem této práce je zjistit, který stát z Visegrádských zemí jedná v rámci své rozvojové politiky z hlediska alokace pomoci nejvíce pragmaticky a který naopak nejvíce altruisticky, nebo alespoň nejméně egoisticky. Zároveň chceme zjistit, která z visegrádských zemí poskytuje největší část svých prostředků věnovaných na zahraniční rozvojovou spolupráci do regionu subsaharské Afriky, tedy regionu, jenž potřebuje rozvojovou pomoc nejakutněji (Kopinski, 2013: 35) a kde existuje největší počet chudých a nejméně rozvinutých zemí světa (dle seznamu DAC/OECD příjemců oficiální rozvojové pomoci – viz příloha č. 2) a nejvíce ze zemí V4 tak přispívá k plnění Evropského konsenzu o rozvoji a současně prvního rozvojového cíle tisíciletí, kterým je odstranění extrémní chudoby a hladu ve světě.

První výzkumnou otázkou práce je, který stát Visegrádské skupiny se v rámci rozvojové spolupráce chová z hlediska teritoriální alokace pomoci nejvíce pragmaticky (či egoisticky) a u kterého státu V4 – pokud vůbec u nějakého – naopak převažuje nezištný (altruistický) model pro alokaci pomoci nebo alespoň která ze 4 zemí jedná v tomto ohledu nejméně egoisticky. Druhou výzkumnou otázkou, jež s tou první úzce souvisí, je, která ze zemí V4 se ve své zahraniční rozvojové spolupráci nejvíce zaměřuje na světově nejchudší region subsaharské Afriky, kde žije nejvyšší procento lidí pod hranicí chudoby (což je 1,25 USD na den) (FoRS, 2010: 2) a nejvíce tak naplňuje závazky vyplývající z Evropského konsenzu o rozvoji a zároveň tím přispívá k boji proti extrémní chudobě a hladu ve světě.

Předměty komparace práce jsou vybrané prvky zahraniční rozvojové spolupráce. Konkrétně budou porovnány cíle a motivy poskytování

rozvojové pomoci zemí Visegrádské skupiny, ale především jejich teritoriální alokace. Prostřednictvím komparace těchto předmětů budeme sledovat, který stát V4 jedná spíše nezištně a snaží se tak prostřednictvím rozvojové pomoci přispět k plnění ústředního cíle zahraniční rozvojové spolupráce, kterým je snižování chudoby a hladu ve světě, a u které země V4 naopak převládá egoistické, respektive pragmatické chování, kdy motivy poskytování rozvojové pomoci dané země převážně vycházejí ze zahraničně-politických či ekonomických cílů donora.

Zda stát jedná altruisticky či egoisticky, prozradí teritoriální alokace jeho rozvojové pomoci a zároveň se na alokaci pomoci ukáže, zda stát skutečně sleduje své oficiálně deklarované cíle. Pokud totiž donor deklaruje, že jeho hlavním cílem a motivem pro poskytování rozvojové spolupráce je boj proti chudobě a odstranění extrémní chudoby a hladu v rozvojovém světě, měl by tomu přizpůsobit i výběr partnerských zemí. To znamená, že značná (ne-li největší) část pomoci by měla směřovat do chudých a nejméně rozvinutých států (LDCs). V práci porovnáme, které státy V4 toto ve své rozvojové politice zohlednily a které nikoliv a dále který stát z Visegrádské skupiny nejvíce přispívá k plnění Evropského konsenzu o rozvoji a prvního MDG tím, že poskytuje největší část své oficiální rozvojové spolupráce (ODA) zemím subsaharské Afriky jakožto regionu s největším počtem chudých a nejméně rozvinutých států (viz seznam DAC/OECD v příloze) a regionu, kde v současnosti žije nejvíce lidí v extrémní chudobě.⁵

⁵ Světová banka

(http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/State_of_the_poor_paper_April17.pdf. 7. 12. 2013).

Komparace je časově zaměřena na období let 2004 až 2011. Rok 2004 je určen na základě společného vstupu 4 zemí Visegrádu do EU, kdy se visegrádské země staly donory rozvoje. Rok 2011 je pak určen jako poslední pro porovnání proto, že v době vypracovávání práce nejsou dostupné a plně kompletní veškeré informace a data o poskytnuté pomoci v roce 2012.

Strukturou je práce rozdělena celkem do 4 částí. První úsek představuje teoretický rámec, ve kterém se seznámíme s hlavními teoriemi rozvoje, jelikož ty ovlivnily a do současnosti ovlivňují podobu rozvojové spolupráce většiny dnešních dárců. Následně budou stručně představeny novodobé počátky poskytování rozvojové pomoci zemí V4, přičemž představení historického kontextu nám umožní lépe pochopit současnou podobu rozvojové spolupráce visegrádských zemí. V teoretické kapitole dále bude definována oficiální rozvojová pomoc a další hlavní termíny, respektive předměty komparace, se kterými budeme operovat v následujících částech textu. Ve druhé části práce budou představeny jednotlivé rozvojové politiky zemí V4 v letech 2004-2011, přičemž se seznámíme s hlavními strategickými dokumenty a koncepcemi, deklarovanými cíly, prioritními státy a pro kompletnost i s prioritními sektory. Zároveň zde budou představeny výsledné alokace rozvojové pomoci jednotlivých zemí, jelikož ty nutně nemusí odpovídat deklarovaným prioritním zemím (což je zrovna i případ Polska – viz kapitola o ODA Polska) a oficiální rétorika tak nemusí odpovídat praxi. Pro větší přehlednost je představení jednotlivých politik pomoci věnována samostatná kapitola, která není součástí komparativní části. Třetí část je pak samotnou komparací vybraných předmětů. Na tomto místě je třeba zmínit, že kapitola věnovaná komparaci je do počtu stránek kratší, než kapitola předchozí. Je to dáno tím, že představení podoby rozvojové spolupráce 4 zemí zabere mnoho prostoru, zvláště pokud si uvědomíme,

že představujeme období 8 let, během kterého se v jednotlivých zemích měnily strategie a koncepce a s tím i priority. Posledním úsekem diplomové práce je závěr, ve kterém nalezneme shrnutí celé práce a veškerých poznatků, jež z komparace vzešly.

Hlavní zdroje v teoretické části, kde jsou představeny teorie rozvoje, novodobá historie rozvojové pomoci zemí V4 a definovány hlavní termíny a předměty komparace, tvoří především sekundární zdroje. V českém jazyce je to například sborník kolektivu autorů *Ve stínu modernity*, jenž vzniknul pod vedením Šárky Waisové, dále sborník *Globální problémy a rozvojová spolupráce* vydaný společností Člověk v tísni, který byl editován dvojicí autorek Marií Hokrovou a Sylvou Táborskou. Z cizojazyčné literatury, ve které je v porovnání s českou věnováno rozvojové problematice daleko více prostoru, bychom mohli zmínit například *Foreign Aid* od Carol Lancasterové, monografii *Aid: Understanding International Development Cooperation* od autorů Johna Degnbola-Martinussena a Poula Engberga-Pederssena nebo publikaci *Official Development Assistance in the Visegrad Countries* od Elzbiety Drażkiewicz.

Ve druhé a třetí komparativní části vycházíme především z primárních zdrojů, nejvíce pak čerpáme z oficiálních vládních dokumentů ministerstev zahraničí jednotlivých zemí Visegrádské skupiny nebo implementačních agentur (například SlovakAid či České rozvojové agentury). Konkrétně se jedná o koncepce zahraniční pomoci, hodnotící zprávy, statistické přílohy, strategie atd. Další informace pocházejí z internetových stránek a z publikací institucí a mezinárodních organizací, jež se zabývají rozvojovou problematikou, jako je například česká Rozvojovka, České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS), slovenská Platforma mimovládních rozvojových organizací (Platforma MVRO),

polská Grupa Zagranica nebo internetové stránky Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Na tomto místě je třeba podotknout, že až na případ Maďarska nebyl problém dohledat potřebné informace. Bohužel Maďarsko v tomto ohledu velmi zaostává za svými partnery z Visegrádské skupiny, jelikož evaluaci a vypracování statistik týkajících se rozvojové pomoci věnuje jen velmi malou pozornost. Dostupné informace z maďarské strany jsou velmi kusé a rozhodně nelze říci, že by zahrnovaly celé období let 2004-2011. Proto jsme v případě Maďarska více než u ostatních zemí vycházeli především ze statistik OECD, které ale bohužel rovněž nebyly zcela kompletní.

2 ROZVOJOVÁ POMOC – TEORIE A ZÁKLADNÍ POJMY

V této kapitole si nejprve představíme koncept rozvoje jako takový a budeme se zabývat hlavními teoriemi rozvoje, což nám umožní lépe pochopit současné podoby rozvojové pomoci a tím i přístupy Visegrádských zemí ke svým rozvojovým politikám. Zároveň teorie rozvoje ovlivňují směřování rozvojové pomoci a její implementaci v praxi, a proto je zapotřebí je alespoň stručně představit. Následně se ještě v krátkosti zaměříme na historický kontext obnovy poskytování rozvojové spolupráce ze strany zemí V4 a představíme počátky novodobé rozvojové pomoci, což nám lépe umožní pochopit a poznat současné koncepce rozvojové spolupráce zemí Visegrádské skupiny. Abychom byli schopni vzájemně porovnat vybrané prvky rozvojové spolupráce zemí V4 a odpovědět tak na položené výzkumné otázky, musíme si také vymezit a definovat konkrétní předměty komparace, čemuž bude věnována další podkapitola. Mezi hlavní termíny, jež zde budou představeny, patří oficiální rozvojová spolupráce, multilaterální a bilaterální pomoc, motivy a cíle rozvojové spolupráce a sektorové a teritoriální priority zahraniční rozvojové spolupráce.

2.1 Koncept rozvoje a jeho hlavní teoretické přístupy

Pojem rozvoj bychom na té nejobecnější úrovni mohli definovat jako proces, při kterém dochází ke změně. Od konce 18. století je rozvoj (v kontextu rozvojové problematiky) spojován s kapitalismem a kolonialismem, kdy není považován pouze za změnu, ale koncept rozvoje je vnímán jako pozitivní změna, tedy krok kupředu, k lepší a dokonalejší formě. Během koloniálního období rozvoj představoval v očích koloniálních mocností snahu o proměnu zaostalých (kolonizovaných) společností (Zíková, 2005: 51).

Současná široce akceptovaná definice, která dostatečně a jasně popíše dnešní snahy o rozvoj, je definice pocházející od OSN, která stojí v úvodu Deklarace o právu na rozvoj z roku 1986. V úvodu stojí, že *„rozvoj je komplexní ekonomický, sociální, kulturní a politický proces, jehož cílem je neustálé zlepšování blahobytu celé populace a všech jednotlivců na základě jejich aktivní, svobodné a smysluplné účasti na rozvoji a spravedlivém rozdělování z toho plynoucích přínosů“* (OSN, 2011).

Existenci rozvojové pomoci můžeme rozdělit do konkrétních období, tzv. rozvojových dekád, během nichž se měnily charakteristické koncepty rozvojové pomoci. Z těchto konceptů pak vycházejí obecné cíle a strategie aktérů rozvojové pomoci. V následujícím textu stručně nastíníme zmíněné rozvojové dekády a jejich hlavní teoretické přístupy, které, jak je uvedeno výše, ovlivnily podobu a směřování současné rozvojové spolupráce a tedy i podobu rozvojové spolupráce zemí Visegrádské skupiny.

K institucionalizaci rozvojové pomoci dochází v období po konci druhé světové války, kdy vznikají tzv. bretonwoodské instituce (Mezinárodní měnový fond (MMF), Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT) a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD), která je dnes součástí Světové banky) a další zásadní rozvojové organizace jako je Program OSN pro obnovu a rozvoj (UNDP), Mezinárodní organizace práce (ILO) ad. Prioritou poválečného období v rámci rozvojové pomoci se stala obnova válkou poničené Evropy a především její ekonomické vzkříšení, což bylo zakotveno v Marshallově plánu⁶ z roku 1948. Marshallův plán,

⁶ Marshallův plán byl ze strany USA implementovaný mezi roky 1948-1951 a objem pomoci evropským zemím představoval 13 miliard USD. Kvůli čínské revoluci USA následně rozšířily svoji pomoc i asijským státům a na konci 50. let již podporovaly většinu nezávislých rozvojových zemí. Po úspěšné poválečné obnově Evropy pak Washington začal tlačit na západoevropské země, aby zahájily vlastní rozvojové programy (Lancaster, 2007: 28-29).

který je považován za první rozvojový program vůbec, a jeho úspěch v evropském prostředí ovlivnil podobu rozvojové pomoci nerozvinutému světu. Za hlavní problém zemí třetího světa byla tehdy považována chudoba, a proto se zřejmým řešením „nerozvinutosti“ stal ekonomický růst (Zíková, 2005: 54-55). Můžeme tedy tvrdit, že během 50. a 60. let, kdy západní ekonomiky dosáhly rychlého a dlouhodobého ekonomického růstu, začal být koncept rozvoje vnímán především jako ekonomický růst, jehož hodnoty určovaly míru pokroku, neboli rozvoje země (Hokrová; Táborská, 2008: 102).

Dominantním přístupem k rozvoji se v poválečném období stala tzv. modernizační teorie, jejíž vznik sahá k přelomu 18. a 19. století. Hlavním předpokladem modernizační teorie byl lineární vývoj od tradiční společnosti k industriální a k společnosti masové spotřeby. Modernizační teorie předpokládá, že rozvojové země by měly projít stejným vývojem po stejné vývojové ose, jako tomu bylo v případě Evropy a Severní Ameriky (kde tento vývoj probíhal od 18. až do 20. století), ale v daleko kratším časovém úseku. Západní vyspělé země a jejich ekonomické systémy zde byly považovány za ideální model, kterému by se rozvojové země měly co nejvíce přiblížit. Toho mělo být dosaženo aplikací „*moderních vědeckých a technologických znalostí, s předpokladem, že přesun finančních prostředků a technologií z rozvinutých zemí rychle vyřeší mnohé problémy zemí rozvojových*“ (Hokrová; Táborská, 2008: 102). Z toho vyplývaly i základní předpoklady pro modernizaci, kterými se stala industrializace a urbanizace, bez kterých by nebylo možné dosáhnout jakéhokoli rozvoje. Zároveň se předpokládalo, že pouze prostřednictvím ekonomického pokroku je možné docílit i pokroku v sociální, kulturní a politické oblasti, z čehož vyplývá i způsob měření rozvoje, který v té době uváděly především ekonomické faktory. Hlavním takovým

ukazatelem se stala výše hrubého domácího produktu (HDP) někdy i hrubého národního produktu (HNP) (Zíková, 2005: 58).

Nicméně již na konci 60. let se ukázalo, že výsledek snažení nepotvrdil původní domněnku, a to že pouhý růst HDP povede ke zlepšení životní úrovně většiny obyvatel dané země (Hokrová; Táborská, 2008: 102). Hlavním nedostatkem a zároveň i předmětem kritiky modernizační teorie je její výrazně etnocentrický, respektive eurocentrický přístup, jelikož modernizační teorie dává za vzor výlučně západní typy společnosti. Současně modernizační teorie počítá s možností exportovat prvky demokracie, jako je volební právo či občanské svobody do méně vyspělých oblastí třetího světa, aniž by brala ohled na zcela odlišné sociokulturní prostředí (Říchová, 2005: 24). Modernizační teorie a její „bílí sloni,“ jak bývají označovány obrovské rozvojové projekty, které nakonec skončily velkým fiaskem, rovněž zklamali v tom smyslu, že tyto projekty nebyly vůbec přizpůsobeny místním trhům, infrastruktuře a celkově lokálním podmínkám. Zároveň se nedostavil ani předpokládaný *trickle down efekt*,⁷ tedy to, že pozitivní výsledky rozvojových projektů se rozšíří napříč celou společností a nebudou z nich těžit pouze nejužší elity (Degnbol-Martinussen; Engberg-Pedersen, 2003: 44-45).

Modernizační teorie představovala předmět kritiky některých autorů, z nichž řada pocházela přímo z rozvojového světa. Tito autoři považovali eurocentrickou modernizační teorii za chybnou a jako její alternativu představili teorii závislosti. Ta vychází z předpokladu, že nerozvinutost jedné části světa (periferie) je přímým důsledkem rozvinutosti druhé části světa (jádra/centra). Tyto dvě části jsou vzájemně provázány

⁷ Strategie počítala s tím, že ekonomický růst přinese blahobyt všem obyvatelům a nikoli pouze jedné skupině. Předpokládalo se, že moderní technologie a další zaváděné prvky se budou šířit celou společností jako kruhy na vodě (Degnbol-Martinussen; Engberg-Pedersen, 2003: 44).

prostřednictvím světového kapitalistického systému a jsou na sobě zejména ekonomicky závislé. Podle autorů teorie závislosti je periferie (především bývalé kolonie evropských koloniálních mocností) udržována v umělé ekonomické zaostalosti a závislosti na jádru (bývalé koloniální mocnosti), a to prostřednictvím nerovné mezinárodní dělby moci a práce (Hokrová; Táborská, 2008: 102). Rozvoj je dle teorie závislosti vnímán jako nerovný a nespravedlivý proces, jelikož bohaté státy bohatnou a chudé státy stále chudnou, a to díky jejich vykořisťování centrem. Rozvojová pomoc pak představuje nástroj vykořisťování v rukou rozvinutého světa (Zíková, 2005: 61). Stoupenci teorie závislosti, jejímž nejznámějším představitelem je argentinský ekonom Raúl Prebisch, doporučovali vládám rozvojových zemí, aby přijali takovou hospodářskou politiku, která povede k jejich ekonomické soběstačnosti. Té mělo být dosaženo „*prostřednictvím přednostní podpory rozvoje průmyslu (tzv. import substitution industrialization, ISI), který by z domácích zdrojů nahradil dovoz z rozvinutých zemí, silné ochranářské politice a státnímu intervencionismu,*“ (Budil, 2005: 34) čímž se podle teorie závislosti měl rozvojový svět vymanit z hospodářské a mocenské hegemonie Západu.

Výrazná změna nastala na začátku 70. let. Dudley Seers představil koncepci základních potřeb, jež propojovala ekonomické a sociální prvky rozvoje. V koncepci základních lidských potřeb Seers definoval minima životního standardu v oblasti potravy, zdraví a vzdělání. Tato koncepce se stala hlavním pilířem rozvojové pomoci následující rozvojové dekády (Zíková, 2005: 61). Ve druhé polovině 70. let Mezinárodní organizace práce (ILO) ve své strategii označila naplnění základních potřeb za nutnou podmínku ekonomického a sociálního rozvoje. Hlavní rozvojové programy získaly podobu integrovaných zemědělských rozvojových projektů (*integrated rural development projects*). Jednalo se o velmi rozšířené a komplexní projekty, které prostupovaly několik státních úrovní

(od národní přes regionální až k lokální úrovni plánování). Samotná komplexnost projektů se ovšem stala kamenem úrazu. Ukázalo se, že programy jsou nereálné, především s ohledem na nedostatečné administrativní kapacity ve většině rozvojových zemí (Degnbol-Martinussen; Engberg-Pedersen, 2003: 45-46). Na velké rozvojové projekty, které v mnoha případech byly ve výsledku vysoce neefektivní, si vlády rozvojových zemí požadovaly vysoké půjčky, jež nakonec v důsledku celosvětové hospodářské krize (která přinesla několikanásobné zvýšení úrokových sazeb) v následující dekádě přivedly mnohé země rozvojového světa do dlužní krize (Zíková, 2005: 62).

Následující rozvojová dekáda je označována za tzv. ztracenou dekádu rozvoje, jelikož v řadě zemí Afriky a Latinské Ameriky se ekonomický růst zastavil, chudoba se stále zvětšovala, a dokonce došlo k poklesu životní úrovně. Tento jev byl způsoben především dlužní krizí z počátku 80. let, kdy rozvojové země vydávaly většiny svých rozpočtů na splácení vysokých úroků svých půjček a investice do veřejných služeb byly zanedbatelné (Hokrová; Táborská, 2008: 102). Rozvojové strategie 80. let byly silně ovlivněny neoliberalismem, který čerpal z klasických ekonomických teorií, především pak z principu volného trhu Adama Smithe a principu komparativních výhod⁸ Davida Ricarda. Hlavní formou zahraniční pomoci se v 80. letech staly programy strukturálních úprav (SAPs) (Zíková, 2005: 62-63), tedy soubor politicko-ekonomických předpisů iniciovaných Světovou bankou, Mezinárodním měnovým fondem a americkým ministerstvem financí. Přístup a strategie založená na strukturálních úpravách se nazývá Washingtonský konsenzus. Autorem

⁸ David Ricardo představil princip komparativních výhod, který tvrdí, že každý stát by se měl zaměřit na export takového zboží či komodit, jejichž výrobní náklady jsou v dané zemi nižší než u jiných států. Library of economics and liberty: *Comparative advantage*. (<http://www.econlib.org/library/Topics/Details/comparativeadvantage.html>, 4. 10. 2013).

tohoto vžitého termínu je ekonom Světové banky John Williamson, který definoval 10 hlavních bodů konsenzu,⁹ jež měly ve výsledku vést především ke stabilizaci financí a zajištění schopnosti rozvojových zemí splácet své dluhy (Krogstad,2007: 68-69). Nicméně ani tato strategie neuspěla a kýžený ekonomický růst se nakonec nekonal.

Na přelomu 80. a 90. let byla do rozvojového diskurzu postupně začleněna lidská práva. Lidskoprávní otázka se sice objevuje ve stejném období jako otázka rozvoje, což dokazuje první zásadní dokument o lidských právech – Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, nicméně trvá několik desetiletí, než se obě oblasti propojí v praxi. V roce 1986 přijalo Valné shromáždění OSN Deklaraci o právu na rozvoj, která přinesla široce akceptovanou definici rozvoje, jež je uvedena na začátku této kapitoly (viz str. 9). Zároveň Deklarace o právu na rozvoj uvádí, že by měly státy „*podporovat lidovou účast ve všech sférách jako důležitý faktor rozvoje a plné realizace všech lidských práv*“ (cit. dle Horký, 2006: 15). Během 90. let se začalo prosazovat širší pojetí lidského rozvoje, přičemž EU začlenila otázku lidských práv a jejich dodržování do dohod z Lomé a Cotonou nebo do činnosti Evropské iniciativy pro lidská práva (Horký, 2006: 14-15).

Během 90. let tedy do rozvojové agendy postupně vstupují nové a hlavně neekonomické aspekty rozvoje a o pojetí rozvoje v těchto širších perspektivách se začíná hovořit jako o tzv. Post-washingtonském konsenzu. Autoři tohoto konceptu, mezi které řadíme především

⁹ Fiskální disciplína (schodek rozpočtu by neměl přesáhnout 2 %), daňová reforma, finanční liberalizace, liberalizace obchodu, přímé zahraniční investice (odstranění jejich bariér), privatizace státních podniků, deregulace (odstranění těch norem, které zahraničním firmám brání vstupu na trh), zaručení vlastnických práv zákonem, kurzovní lístek (státy by měly mít jednotné a konkurenceschopné směnné kurzy), priority ve veřejných výdajích (zdravotnictví a vzdělání).

významného ekonoma Josepha Stiglitze, staví na kritice Washingtonského konsenzu, kterému vyčítají výhradní zaměření na ekonomiku a právě neschopnost pojímat rozvoj v širším kontextu (Lesay, 2012: 184). Novými tématy rozvoje se postupně stávají životní prostředí a koncept trvale udržitelného rozvoje, otázka genderu nebo rovněž demokratické prvky, jako jsou soutěživé volby, dohled na dodržování lidských práv a koncept dobrého vládnutí (*good governance*). Good governance je koncept vládnutí, které do procesu politického rozhodování zahrnuje občanskou společnost. Jedná se o otevřený a transparentní systém, ve kterém dochází k určitému stupni decentralizace moci, je kontrolována korupce a zneužití moci, stejně jako jsou dodržována lidská práva atd.¹⁰ Ve zmíněném období můžeme sledovat podmiňování rozvojové pomoci výše zmíněnými demokratickými prvky ze strany donorů (Degnbol-Martinussen; Engberg-Pedersen, 2003: 49). Recipienti mezinárodní pomoci jsou nově kromě ekonomických reforem tlačeni i k reformám politického systému. Poskytování rozvojové pomoci pak vede země třetího světa k liberální demokracii západního světa prostřednictvím reforem zejména volebního systému, vládních institucí a ustavením občanské společnosti. Koncept dobrého vládnutí je na jednu stranu pojímán jako cíl rozvojové spolupráce, ale zároveň se stává předpokladem efektivní mezinárodní pomoci (Zíková, 2005: 66).

Dalším důležitým prvkem rozvoje se na přelomu 80. a 90. let stala environmentální oblast, která se stala součástí rozvojové agendy prostřednictvím konceptu udržitelného rozvoje. Ten byl představen ve zprávě Světové komise pro životní prostředí a rozvoj nesoucí název Naše společná budoucnost. Udržitelný rozvoj je zde definován jako „rozvoj,

¹⁰ Podrobněji ke konceptu dobrého vládnutí na <http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.pdf>, 4, 12. 2013.

jenž uspokojuje naše současné potřeby takovým způsobem, který neohrožuje šance budoucích generací uspokojovat své potřeby“ (Hokrová; Táborská, 2008: 103). Podle tohoto konceptu bychom se tedy měli chovat tak, aby další generace mohly čerpat stejné environmentální zdroje ve stejné míře, jako my v současné době. Zíková (2005) odkazuje na znění zprávy *Naše společná budoucnost*, kde se uvádí, že „*chudoba omezuje lidské schopnosti k využívání zdrojů udržitelným způsobem a zvyšuje tlak na životní prostředí [...]*“ (cit. dle Zíková, 2005: 64), čímž se z odstranění světové chudoby stává předpoklad i k ochraně životního prostředí.

S příchodem nového tisíciletí se v rozvojové problematice rodí nová strategie, která byla zformulována na summitu OSN v roce 2000. Miléniová deklaráce OSN (též Deklarace tisíciletí) zavazuje mezinárodní společnosti k naplnění tzv. rozvojových cílů tisíciletí (*Millennium Development Goals – MDGs*), které by měly být naplněny do roku 2015.¹¹ Jelikož v centru většiny rozvojových problémů stojí chudoba, odstranění její extrémní podoby je prvním MDG a můžeme ho považovat za vůbec nejdůležitější ze všech 8 rozvojových cílů (výčet všech MDGs i dílčích úkolů viz příloha č. 1). V rámci prvního MDG jsou v Deklaraci tisíciletí definovány konkrétní úkoly, kterými jsou snížit mezi lety 1990 a 2015 na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den, ve stejném období snížit na polovinu počet lidí trpících hladem a dosáhnout úplného produktivního zaměstnání a slušné práce pro všechny včetně žen a mladých lidí.¹² Můžeme tvrdit, že MDGs jsou velmi ambiciózním

¹¹ Česká rozvojová agentura. *Rozvojové cíle tisíciletí*. (<http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojove-cile-tisicileti-.htm>, 4. 10. 2013).

¹² OSN. *The Millennium Development Goals*. (<http://www.un.org/en/mdg/summit2010/pdf/List%20of%20MDGs%20English.pdf>, 3. 12. 2013).

projektem, nicméně už dnes je patrné, že všechny stanovené cíle se do roku 2015 naplnit nepodaří.¹³

V centru rozvojové agendy sice stále přetrvává jakási výsadní role ekonomického růstu, nicméně v posledních letech se tento jev postupně mění a stále více je brán ohled především na sociální (ale také environmentální či genderové) argumenty, což nám dokazuje, nakolik je rozvoj multidimenzionálním konceptem. Jedno z nejnáměnitelnějších pojetí rozvoje současnosti pochází od významného teoretika rozvoje a nositele Nobelovy ceny Amartya Sena, který klade důraz na lidské schopnosti, přičemž lidský rozvoj lze chápat jako proces rozšiřování možností lidí, jak žít svůj život. Za nejdůležitější Amartya Sen považuje možnost žít dlouhý a zdravý život, možnost získávat vzdělání a možnost přístupu ke zdrojům nutným pro zajištění důstojného života. Na tento koncept pak navázal Rozvojový program OSN (UNDP), který tato základní východiska rozšířil a konkretizoval. Podle zprávy UNDP z roku 1994 se lidský rozvoj odehrává na 7 úrovních: osobní, ekonomické, potravinové, zdravotní, komunitní, environmentální a politické¹⁴ (Hokrová; Táborská, 2008: 102-103).

Tato podkapitola nám měla osvětlit, jak se vyvíjel koncept rozvoje a přiblížit jeho teorie. Všechny představené koncepce se v různé míře uplatňují v teorii i praxi rozvoje do současnosti, což se odráží i na rozvojových politikách zemí Visegrádské skupiny (např. koncept dobrého vládnutí, důraz na lidská práva a životní prostředí, přijetí rozvojových cílů

¹³ Obecně se zlepšuje dostupnost základního vzdělání, snižuje se úmrtnost dětí do 5 let, zvýšila se dostupnost pitné vody a dosažení snížení extrémní chudoby do roku 2015 je stále reálné. Na druhou stranu počet hladovějících stoupá, pokrok v dosažení rovnosti obou pohlaví se zastavil, v úmrtnosti matek došlo jen k malému snížení a roste počet nakažených HIV (FoRS, 2010: 1).

¹⁴ Celý text zprávy UNDP *New dimensions of human security* je dostupný na: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/chapters/>, 4. 10. 2013.

tisíciletí atd.), a proto byla teoriím a konceptu rozvoje věnována celá podkapitola. V následující části práce ještě stručně představíme historii rozvojové spolupráce zemí V4, jelikož zasazení rozvojových koncepcí do historického kontextu je důležité pro celkově lepší poznání a pochopení současné podoby rozvojových politik zemí Visegrádské skupiny. Proto bude historickému vývoji, během něhož se postupně z příjemců zahraniční rozvojové pomoci v době transformace stali dárci, věnováno několik málo stran.

2.2 Historie rozvojové pomoci zemí Visegrádské skupiny

Počátek rozvojové pomoci zemí Visegrádské skupiny, která směřovala do rozvojových zemí, lze zařadit do 50. let 20. století. Tehdy patřilo Československo, Polsko i Maďarsko do sovětské sféry vlivu, což se odráželo i v jejich zahraničních politikách (Opršal; Krylová, 2010: 812). Záměrem rozvojové pomoci Sovětského svazu a jeho satelitů bylo pomáhat a podporovat spřátelené režimy a rozšiřovat tak sovětskou sféru vlivu do rozvojového světa.¹⁵ V tomto důsledku proudily v 60. letech, kdy se socialistické státy staly významnými donory,¹⁶ zhruba tři čtvrtiny sovětské rozvojové pomoci do komunistických rozvojových zemí, jako byl Severní Vietnam, Severní Korea, Kuba nebo Mongolsko. Hlavním cílem této pomoci byla stabilizace a podpora komunistických ekonomik. Motivem pak byla především snaha vytvořit si vhodné prostředí pro vlastní přítomnost a diplomacii v potencionálně vlivných rozvojových státech a nikoliv snaha o dlouhodobou pomoc při samotném rozvoji země (Lancaster, 2007: 31-32).

¹⁵ O rozšiřování vlastní sféry vlivu se ale snažil i Západ s USA v čele.

¹⁶ V roce 1970 Sovětský svaz a Čína věnovaly na rozvojovou pomoc každý 1,1 miliardy USD a státy východní Evropy dalších 300 miliónů USD (Lancaster, 2007: 31).

Nejčastější formou pomoci byla v tomto období hmotná podpora, především pak dodávky zbraní a výstroje, jakož i výcvik členů bezpečnostních složek a členů národně-osvobozeneckých a revolučních hnutí. *„Zahraniční pomoc poskytovaná socialistickým Československem, Maďarskem i Polskem měla nejrůznější podoby, nejčastěji se však jednalo o hmotnou pomoc (potravin, léky, nástroje apod.), technickou pomoc a poskytování školného na vysokých školách. Pomoc byla vždy motivována ideologicky [...]“* (Opršal; Krylová, 2010: 812).

Po konci studené války, kdy v Československu, Polsku a Maďarsku nastal proces politické a ekonomické transformace, byla zahraniční rozvojová pomoc ze zmíněných zemí zastavena a naopak se tyto státy staly recipienty pomoci. Mezinárodní tlak na to, aby země V4 začaly pomáhat chudším a méně rozvinutým státům, přišel až po dokončení transformačních a demokratizačních procesů ve druhé polovině 90. let. Nejprve tento tlak vycházel z členství v OECD, do které vstoupila jako první Česká republika v roce 1995, o rok později následovalo Maďarsko a Polsko a v roce 2000 přistoupilo jako poslední z visegrádských zemí Slovensko. Tlak na země Visegrádské skupiny vytvořit nové zahraniční politiky, které by zahrnovaly i zahraniční rozvojovou pomoc, ještě zesílil s blížícím se vstupem do EU (Szent-Iványi, 2008: 3). Členství v Unii vyžadovalo přijetí mezinárodních úmluv jako je Dohoda z Cotonou, Monterreyský konsenzus či Miléniová deklaráce OSN s rozvojovými cíly tisíciletí, které státy zavazují zapojit se do poskytování zahraniční rozvojové pomoci méně rozvinutým zemím (Dražkiewicz, 2008: 3).

Zároveň státy Visegrádské skupiny musely vytvořit institucionální strukturu pro oficiální rozvojovou pomoc (ODA). Právní a institucionální základ zahraniční rozvojové politiky byl ve visegrádských zemích postupně vytvořen mezi lety 1999, kdy slovenská vláda jako první přijala

Koncept zahraniční pomoci, až 2003, kdy Polsko jako poslední přijalo Strategii pro polskou rozvojovou spolupráci. V době vstupu Česka, Slovenska, Polska a Maďarska do EU měly všechny země vytvořená svá stanoviska a prohlášení rozvojové politiky, i když tyto dokumenty byly podrobeny celkem rozsáhlé kritice. Ta visegrádským zemím vyčítala především jejich zaměření na geograficky blízké státy a upřednostňování snahy o politickou a bezpečnostní stabilitu před snižováním chudoby. Další kritika se týkala institucionálních struktur ODA, ve kterých byla zemím V4 vyčítána nedostatečná legislativa, nedostatek odborníků, jakož i dalších pracovníků, přílišná roztržitost projektů¹⁷ a jejich špatná koordinace. Zároveň chyběla jakákoli diskuze s nevládními organizacemi (NGO) a veřejností. Důsledkem pak byla netransparentní a neefektivní ODA (Dražkiewicz, 2008: 3-4).

Jak je patrné, novodobé počátky rozvojové spolupráce zemí V4 nebyly bez chyb a obtíží, nicméně všechny 4 země prošly v oblasti rozvojové spolupráce během posledních 10 let výrazným posunem. Současně bychom měli vypíchnout, že Slovensko, Polsko a Česká republika jsou od roku 2013 plnoprávními členy DAC/OECD.¹⁸ To, jak oficiální rozvojová spolupráce zemí Visegrádské skupiny vypadala v letech 2004 až 2011, si představíme ve 3. kapitole. Nyní se ještě zaměříme na hlavní pojmy, se kterými v celé práci operujeme a které je proto zapotřebí vysvětlit, či definovat.

2.3 Základní pojmy

Hlavním termínem, se kterým operujeme v celé práci, je rozvojová pomoc. Willem Zeylstra (1975) upozorňuje na to, že v řadě vládních

¹⁷ Například Česká republika v roce 2001 vedla 79 projektů ve 49 zemích, které byly řízeny 12 různými agenturami či ministerstvy (Dražkiewicz, 2008: 4).

¹⁸ DAC/OECD. *DAC members* (<http://www.oecd.org/dac/dacmembers.htm>, 1. 11. 2013).

rozvojových programů bývá¹⁹ do rozvojové pomoci často začleněna vojenská pomoc, politická podpora, podpora exportu, stejně jako různorodé soukromé aktivity, jako i misionářská práce, investice do průmyslu atd. Zeylstra poukazuje na to (a to je také hlavním důvodem, proč zde odkazujeme na autora ze 70. let), že do rozvojové pomoci může spadat velmi rozličný okruh aktivit a jedná se tedy o velmi široký pojem, a proto je zapotřebí rozvojovou pomoc přesněji definovat, čemuž se budeme věnovat v následujících odstavcích. Zmíněný autor rozvojovou pomoc definuje takto: *„Mezinárodní rozvojová pomoc je spolupráce s cizí zemí či autonomní politickou jednotkou s cílem pomoci tomuto státu či autonomní politické jednotce v podporování ekonomického růstu a sociálního pokroku“* (Zeylstra, 1975: 16). Takto vymezená rozvojová pomoc je velmi rozsáhlým konceptem, kde je kladen důraz především na spolupráci mezi oběma státy (či s autonomní politickou jednotkou). Nicméně pod pojmem spolupráce si opět můžeme představit širokou škálu aktivit, a proto si představme i některé další, podrobnější či konkrétnější definice.

Carol Lancasterová (2007) poukazuje na to, že rozvojová pomoc je někdy chápána jako samostatná politika, ale ve skutečnosti rozvojová pomoc představuje především nástroj zahraniční politiky státu. Pro svoji publikaci pak používá definici, kde je *„rozvojová pomoc popsána jako dobrovolný transfer veřejných zdrojů od vlády jiné nezávislé vlády, nevládní organizaci nebo mezinárodní organizaci (jako je Světová banka nebo Rozvojový program OSN) s minimálně 25% prvkem dotace, jehož cílem je zlepšit životní podmínky v zemi, která je příjemcem pomoci“* (Lancaster, 2007: 9). Tuto definici můžeme považovat za daleko konkrétnější, především díky stanovenému podílu dotace a zároveň je

¹⁹ Musíme přihlédnout k faktu, že autor hovoří o 70. letech.

zde patrný odkaz na fakt, že rozvojová pomoc by měla zlepšit především životní úroveň obyvatel v dané rozvojové zemi.

V publikaci *Globální problémy a rozvojová pomoc* editorek Sylvy Táborské a Marie Hokrové je rozvojová pomoc jednoduše popsána jako „*toky peněz, materiálu a know-how do rozvojových zemí financované z veřejných rozpočtů vyspělých zemí*“ (Hokrová; Táborská, 2008: 106). Z této definice vyplývá, že rozvojová pomoc nemusí představovat pouze materiální prostředky (jako jsou peníze, nástroje, vyspělé technologie atd.) ale i uvedené know-how.

Při definování rozvojové pomoci bychom rozhodně neměli zapomenout na OECD, která je jednou z nejdůležitějších mezinárodních organizací na poli rozvojové problematiky. Definice rozvojové pomoci vznikla na půdě Výboru OECD pro rozvojovou pomoc (DAC/OECD), který sdružuje nejvyspělejší země světa, jež jsou zároveň největšími donory rozvojové pomoci na světě. DAC/OECD tak představuje důležité mezinárodní fórum pro koordinaci rozvojové spolupráce.²⁰ DAC/OECD rozlišuje 3 typy mezinárodní pomoci. Jedná se o oficiální rozvojovou pomoc (*official development assistance* – ODA), oficiální pomoc (*official aid* – OA) a ostatní oficiální toky (*other official flows* – OOF) (OECD, 2008).

Koncept ODA byl na půdě OECD přijat v roce 1969 a je definován následovně: „*ODA představuje toky, které poskytují oficiální agentury, státy, místní samosprávy nebo jejich výkonné agentury, a které směřují do rozvojových zemí a teritorií na DAC seznamu příjemců ODA či multilaterálních institucí. Tyto toky musí splňovat následující podmínky: a) jejich hlavním záměrem je podpora ekonomického rozvoje a blahobytu*

²⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. OECD / DAC (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/oecd_dac/index.html, 1. 10. 2013).

rozvojové země, a b) mají zvýhodňující charakter a obsahují prvek dotace nejméně 25 %“ (OECD, 2008). Seznam DAC/OECD příjemců oficiální rozvojové spolupráce (viz příloha č. 2) je od 90. let rozdělen do 2 částí. První část čítá seznam nejchudších zemí světa, „tradičních“ rozvojových zemí. Toky zdrojů, které míří právě do zemí z této části seznamu, označujeme jako oficiální rozvojovou pomoc,²¹ přičemž většina veškerých prostředků ODA pochází od členských zemí OECD (Dušková; Waisová, 2005: 317). Druhá část seznamu pak zahrnuje více rozvinuté rozvojové země a země v tzv. tranzici²² a toky směřující do těchto států, nazýváme oficiální pomocí.²³ Poslední skupinou mezinárodní pomoci, kterou OECD rozlišuje, jsou ostatní oficiální toky. Jedná se o prostředky, které směřují do zemí na seznamu příjemců ODA, ale tyto toky nesplňují přesně stanové podmínky ODA. Nejčastěji buď nejsou zaměřeny primárně na rozvoj země, nebo jejich prvek dotace je nižší než stanovených 25 %.²⁴

Nyní tedy známe konkrétní definice rozvojové pomoci, respektive rozvojové spolupráce²⁵ a můžeme se zaměřit na další prvky, na základě kterých můžeme rozvojovou spolupráci jednotlivých zemí charakterizovat či dělit a se kterými budeme pracovat v dalších částech práce.

²¹ OECD. *History of DAC Lists of aid recipient countries.* (<http://www.oecd.org/dac/stats/historyofdaclistsofaidrecipientcountries.htm>, 1. 10. 2013).

²² V 90. letech to byly například země východní Evropy po pádu komunismu.

²³ OECD. *History of DAC Lists of aid recipient countries.* (<http://www.oecd.org/dac/stats/historyofdaclistsofaidrecipientcountries.htm>, 1. 10. 2013).

²⁴ OECD. *DAC Glossary of Key Terms and Concepts* (<http://www.oecd.org/development/stats/dacglossaryofkeytermsandconcepts.htm#OOF>, 1. 10. 2013).

²⁵ V současné době se přikláníme k používání termínu rozvojová spolupráce a nikoli rozvojová pomoc, jelikož toto původní označení působí příliš jednostranně. Od 90. let se klade důraz na spolupráci a partnerství mezi donorem a recipientem pomoci (Waisová, 2005: 334).

Podle způsobu realizace dělíme rozvojovou spolupráci na bilaterální, multilaterální a trilaterální. Poskytování rozvojové pomoci bilaterálně znamená, že pomoc směřuje přímo od donora k recipientovi. Z toho vyplývá, že o podobě rozvojové pomoci (její využití, konkrétní podoba projektů, zda bude použita technika a pracovní síla z dárcovské či recipientské země, na jaký sektor bude rozvojová spolupráce zaměřena atd.) rozhoduje pouze dárcovská země a recipient nemůže mnoho ovlivnit (Waisová, 2005: 334). Bilaterální pomoc může mít formu konkrétních rozvojových projektů (např. budování škol, zvyšování vzdělanosti, zefektivnění zemědělské produkce, likvidace ekologické zátěže a zlepšování životního prostředí atd.), ale také to jsou například stipendia, pomoc uprchlíkům, pomoc při oddlužení země nebo například transformační spolupráce. Jednotlivé projekty jsou pak řízeny příslušnými ministerstvy (Adamcová, 2006: 21). Výhodou bilaterálně poskytované pomoci je, že posiluje vzájemné vztahy donora a recipienta a i díky jejich úzkému kontaktu dokáže relativně rychle a pružně reagovat na měnící se podmínky (Dušková; Waisová, 2005: 315-316). Většina rozvojových projektů je realizována právě na bilaterální úrovni.

Multilaterální rozvojová spolupráce vychází od dárce, ale recipientovi je zprostředkována prostřednictvím mezinárodní organizace (jako je Světová banka, UNDP, Evropský rozvojový fond, MMF, OECD atd.) a to v podobě „*obecných či účelově vázaných příspěvků*“ nebo ve formě „*mnohostranných rozvojových projektů*“ (Waisová, 2005: 334). Kromě povinných (mandatorních) příspěvků, které vyplývají z členství v dané mezinárodní organizaci, může dárce poskytovat i dobrovolné příspěvky (Adamcová, 2006: 29). V případě multilaterální rozvojové pomoci donor nemůže tak jednoznačně ovlivňovat rozvojovou spolupráci jako při poskytování bilaterální pomoci, jelikož pravidla určuje poskytující organizace. Výhodou multilaterální pomoci je množství jejích zdrojů, ze

kterých je čerpáno a o to je snazší získat dostatečné množství prostředků na pokrytí rozvojových projektů (Waisová, 2005: 334). Současně mezinárodní organizace již mají vybudovanou funkční infrastrukturu a disponují dlouholetými zkušenostmi a tedy i know-how rozvojové pomoci. V dlouhodobém průměru se podíl multilaterální pomoci u donorů sdružených v DAC/OECD pohybuje mezi 30–35 % z celkového objemu poskytované pomoci (Rusnák; Szép; Brzica, 2002: 19).

Využívání převážně bilaterální zahraniční spolupráce představuje strategický nástroj zahraniční politiky dárcovského státu, „*který umožňuje ovlivnit cílovou zemi, zejména její ekonomický a politický vývoj*“ (Waisová, 2005: 332). V takovém případě je poskytování pomoci často neefektivní, jelikož jsou více zohledňovány zájmy donora než potřeby recipienta. Multilaterální pomoc je méně zaujatá, jelikož zde nejsou upřednostňovány zájmy dárcovského státu, jako se to často stává právě v případě bilaterálně poskytované pomoci. Multilaterálně poskytovaná pomoc má „*spíše apolitický charakter, resp. nevykazuje konkrétní mocenské zájmy*“ (Dušková; Waisová, 2005: 316).

Vedle bilaterální a multilaterální pomoci ještě existuje trilaterální rozvojová pomoc. Trilaterální spolupráce je spolupráce mezi členem DAC/OECD a/nebo multilaterální organizací (tedy např. Německem, Japonskem, nebo UNDP), s tzv. klíčovou zemí (což jsou vznikající rozvojoví partneři, často tzv. regionální mocnosti jako je Brazílie, Jihoafrická republika, Turecko, Saúdská Arábie atd.) a třetím partnerem, jenž představuje recipienta. V současnosti se diskutuje o tom, zda má tato poměrně nová forma spolupráce pozitivní vliv na efektivitu rozvojové pomoci a na přeformulování vztahů v rámci rozvojové spolupráce mezi státy Severu a Jihu (McEwan; Mawdsley, 2012: 1186, 1188).

Důležitým faktorem, který ovlivňuje výběr prioritních zemí a sektorů a ve výsledku i celkovou efektivitu zahraniční pomoci, jsou motivy a cíle rozvojové spolupráce. Oficiální cíle a motivy, proč dárcovské státy poskytují rozvojovou pomoc, jsou přímo deklarovány v rozvojových koncepcích či strategiích. Hlavním zastřešujícím motivem je v současné době potírání extrémní chudoby a hladu v rozvojovém světě. Na druhou stranu poskytování rozvojové spolupráce má i své neoficiální motivy, které lze odvodit od cílů zahraniční politiky donora a od teritoriálního a sektorového zaměření rozvojové pomoci (Opršal; Krylová, 2010: 814). Dlouhodobě se vedou diskuze o tom, zda u toho či onoho dárce bilaterální pomoci převažuje egoistické chování, kdy rozvojová pomoc sleduje primárně zájmy donora, nebo altruistické chování, kdy rozvojová pomoc reflektuje v první řadě zájmy a potřeby recipienta²⁶ (Berthélemy, 2006: 179).

Výběr prioritních zemí (nebo též partnerských zemí), na které se stát ve své zahraniční pomoci primárně soustředí, vychází buď od dárcovského státu (v případě bilaterální pomoci), nebo od mezinárodní organizace (v případě multilaterální pomoci). Volba prioritních zemí podléhá nejrůznějším kritériím, která si stát stanoví ve své koncepci zahraniční rozvojové spolupráce. Mezi kritéria pro výběr prioritních zemí patří například historické, obchodní a zahraničně-politické vazby mezi státy, dostatečná infrastruktura pro rozvojové projekty, politické prostředí, naléhavost pomoci atd. (CzechAid, 2002: 6). Donor může své teritoriální zaměření odvíjet i od doporučení mezinárodních organizací, jako je například OECD nebo EU.

²⁶ Donoři, kteří se chovají převážně altruisticky, jsou podle Berthélemyho Švýcarsko, Rakousko, Irsko nebo severské země. Donoři, u kterých převažuje egoistické chování, jsou například Austrálie, Francie, Itálie, Japonsko nebo USA (Berthélemy, 2006: 193).

Vedle partnerských zemí si donoři volí i své prioritní sektorové zaměření, které vychází především z komparativních výhod každého státu (viz str. 13). Současně výběr partnerských zemí i prioritních sektorů je ovlivněn motivy a cíly rozvojové spolupráce donora. Dárce rozvojové pomoci si tedy volí oblast, na kterou se ve svých rozvojových projektech zaměří. Tyto oblasti či sektory můžou být definovány obecně – např. zemědělství, životní prostředí, sociální rozvoj, vzdělávání, ekonomický rozvoj či zdravotnictví – ale i konkrétněji, jak to v současnosti vychází z metodiky DAC/OECD. Ten jednotlivé oblasti ještě více specifikuje – např. sektor životního prostředí dále dělí na oblasti zásobování vodou a sanitace, obecné ochrany životního prostředí, prevence katastrof a připravenosti na jejich řešení. Oblast sociálního rozvoje DAC/OECD specifikuje na vzdělávání, zdravotnictví a ostatní sociální struktury a služby atd. (FoRS, 2011: 18-19).

V předchozích odstavcích jsme si charakterizovali jednotlivé prvky rozvojové spolupráce, jež jsou pro naši práci důležité, a nyní se zaměříme na přesná kritéria, na základě kterých budeme provádět komparaci. V práci se zaměříme pouze na bilaterální složku rozvojové pomoci²⁷ zemí Visegrádské skupiny, přičemž porovnáme deklarované cíle a motivy a dále teritoriální zaměření ODA. Alokace pomoci nám odhalí, které z deklarovaných cílů jsou pro země V4 skutečně primární a zároveň zjistíme, který stát se chová nejvíce egoisticky a který naopak nejvíce altruisticky. Zároveň porovnáním podílů, jež země V4 věnovaly zemím subsaharské Afriky, jakožto nejchudšímu světovému regionu,

²⁷ Přičemž musíme mít na paměti, že všechny země Visegrádské skupiny většinu své rozvojové pomoci poskytují prostřednictvím multilaterální pomoci, kde ovšem nemohou ovlivnit její alokaci. Tím, že většina rozvojové spolupráce zemí V4 je realizována multilaterálně, se odlišují od většiny donorů sdružených v DAC/OECD, jejichž podíl multilaterální pomoci se v dlouhodobém průměru pohybuje mezi 30-35 % z celkového objemu pomoci (Rusná; Szép; Brzica, 2002: 19).

zjistíme, který stát z Visegrádské skupiny nejvíce přispívá k plnění svých mezinárodních závazků vyplývajících z Evropského konsenzu o rozvoji a současně i prvního MDG, kterým je odstranění extrémní chudoby a hladu ve světě.

Nyní tedy známe, co přesně bude předmětem komparace a na co se ve 4. kapitole zaměříme. V následující části si postupně představíme podobu zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) České republiky, Slovenské republiky, Polska a Maďarska od roku 2004 do roku 2011.

3 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE ZEMÍ VISEGRÁDSKÉ SKUPINY

Jak je uvedeno výše, v této kapitole se seznámíme s tím, jak vypadala rozvojová pomoc zemí Visegrádské skupiny v letech 2004-2011. Informace o podobě ODA čerpáme z oficiálních vládních dokumentů a strategií, ale také z různých evaluačních zpráv a používáme i informace nevládních organizací. Představeny budou vždy hlavní koncepční dokumenty a v nich deklarované motivy a cíle oficiální rozvojové spolupráce, dále prioritní země a pro kompletnost i sektory. Zda se stát v rámci své zahraniční rozvojové spolupráce chová egoisticky či altruisticky vyplyne z teritoriální alokace pomoci, čímž také zjistíme, který ze států V4 poslal v daném období největší část svých prostředků do regionu subsaharské Afriky.

3.1 Oficiální rozvojová spolupráce České republiky

Česká republika byla první ze zemí Visegrádské skupiny, která obnovila svůj program zahraniční rozvojové spolupráce. Stalo se tak v roce 1995, kdy se ČR stala členem OECD. Prvním základním oficiálním dokumentem byly „Zásady pro poskytování zahraniční pomoci“ (dále jen Zásady), které vláda přijala svým usnesením v roce 1995. Pro naše sledované období je ale důležitější strategický dokument „Koncepce zahraniční rozvojové pomoci ČR na léta 2002-2007,“ jenž byl vládou přijat v lednu 2002. Tato koncepce stanovila teritoriální a sektorové zaměření ČR i organizační a finanční rámec pro poskytování rozvojové spolupráce.²⁸ Za hlavní cíl české rozvojové spolupráce koncepce stanovila omezování extrémní chudoby a dosažení udržitelného rozvoje

²⁸ Česká rozvojová agentura. *Rozvojová spolupráce ČR (ZRS)* (<http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs.htm>, 11. 10. 2013).

v méně vyspělých částech světa, čímž se ČR plně přihlásila k rozvojovým cílům tisíciletí (MDGs) a celkovému úsilí mezinárodního společenství. Vedle hlavního cíle česká vláda vytyčila dílčí, průřezové cíle, které by ve výsledku měly vést ke snížení chudoby ve světě. Mezi tyto patřilo prosazování demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti, rovné postavení žen, zapojování rozvojových zemí do světové ekonomiky, šíření nových informačních technologií a zlepšování stavu životního prostředí a kvality života obyvatel partnerských zemí (MZV ČR, 2002: 6).

Ohledně prioritních regionů bylo v Konceptci zahraniční rozvojové pomoci ČR na léta 2002-2007 vybráno 20 partnerských zemí, na které se měla rozvojová spolupráce ČR přednostně soustředit. Prioritními státy byly stanoveny: Jugoslávie, Bosna a Hercegovina, Makedonie, Uzbekistán, Ukrajina, Kazachstán, Libanon, Palestina, Jemen, Vietnam, Mongolsko, Afghánistán, Namibie, Angola, Mali, Burkina Faso, Etiopie, Nikaragua, Salvador a Bolívie (MZV ČR, 2002: 6).

Nicméně v roce 2004 ČR přijala nový dokument nesoucí název „Zásady zahraniční rozvojové spolupráce České republiky po vstupu do Evropské unie,“ který nahradil Zásady z roku 1995. Tento dokument výrazně zúžil počet partnerských zemí a byly předefinovány, respektive rozšířeny cíle české rozvojové spolupráce. Jako hlavní cíle české ZRS byly definovány „*snížení chudoby, ekonomicko-průmyslový rozvoj, postupná integrace partnerských zemí do světové ekonomiky, rozvoj zemědělství, rozvoj a upevnění demokracie, lidských práv a řádné správy věcí veřejných, zavedení právních principů, řízení migrace, udržitelný rozvoj s důrazem na jeho environmentální složku a postkonfliktní obnova.*“²⁹ Dále se

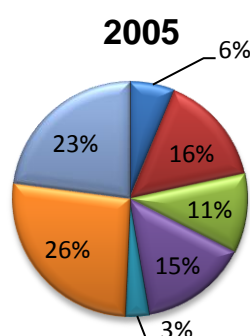
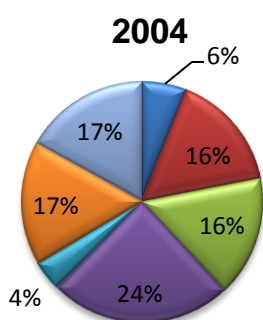
²⁹ Vláda České republiky. Usnesení Vlády České republiky ze dne 31. března 2004 č. 302 + P o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie (http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/66E45F679EF975CAC12571B6006EB537,14.10.2013).

v usnesení uvádí, že poskytování rozvojové pomoci je v souladu s bezpečnostními zájmy ČR a že „ZRS odráží zájmy a potřeby ČR a napomáhá intenzifikaci politických a hospodářských vztahů mezi partnerskými zeměmi a ČR.“³⁰

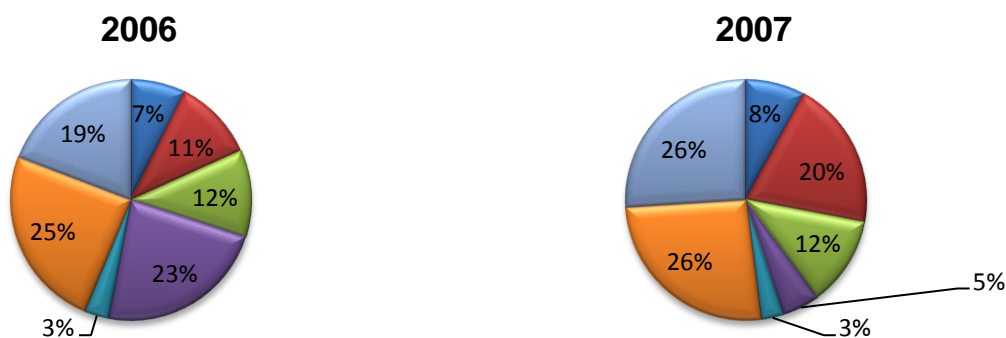
Dokument z roku 2004 rozhodl o tom, že dlouhodobě bude česká rozvojová pomoc směřovat do 8 prioritních zemí: Angoly, Bosny a Hercegoviny, Jemenu, Moldavska, Mongolska, Srbska a Černé Hory, Vietnamu a Zambie. Zároveň za střednědobé teritoriální priority byly určeny Afghánistán a Irák.

Následující grafy nám zobrazí procentuální podíl objemu financí, které směřovaly z České republiky do jednotlivých regionů od roku 2004-2007 a dále v období 2008-2009 a 2010-2011.

- Subsaharská Afrika
 - Ostatní Asie a Tichomoří
 - Latinská Amerika a Karibik
 - Nespecifikované
- Jižní a střední Asie
 - Blízký východ a severní Afrika
 - Evropa

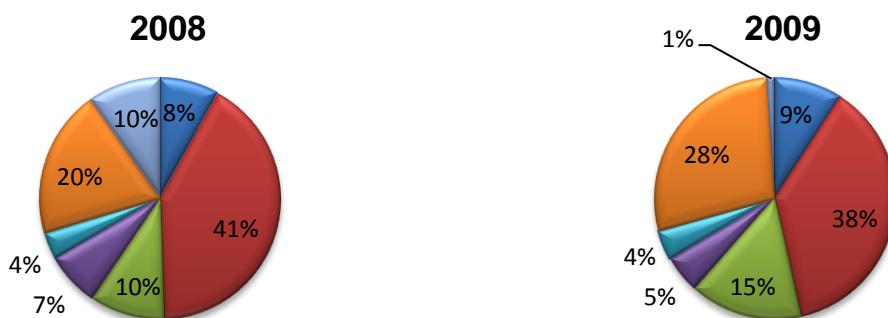

³⁰ Vláda České republiky. Usnesení Vlády České republiky ze dne 31. března 2004 č. 302 + P o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie (http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/66E45F679EF975CAC12571B6006EB537, 14. 10. 2013).

Zdroj: Rozvojové středisko ÚMV 2007: 2.

Z grafů vyplývá, že během let 2004-2007 proudilo nejvíce prostředků z České republiky do regionu Evropy, za kterou následuje region Blízkého východu a severní Afriky. Zároveň zdaleka největší část (kolem 46 %) rozvojové spolupráce směřovala do zemí s nižším středním příjmem, následovaly málo rozvinuté země (11 – 20 %) a pouze 8 – 15 % pomoci směřovala do nejméně rozvinutých zemí (LDCs) (Rozvojové středisko ÚMV, 2007: 3).

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2012): 70.

Od roku 2008 můžeme sledovat výraznou změnu v objemu prostředků, které směřovaly do jednotlivých regionů. Od zmíněného roku výrazně stoupl podíl ODA směřující do regionu jižní a střední Asie, což ve výsledku vedlo i k výraznému zvýšení toků do LDCs. V roce 2008 sem směřovalo „rekordních“ 45 % české rozvojové pomoci, zatímco

v předcházejících i následujících letech byl tento podíl výrazně menší (například v roce 2011 směřovalo do LDCs 28 %, v roce 2005 pouze 8 % prostředků z ČR) (MZV ČR, 2012: 70). České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS) toto skokové navýšení objemu prostředků do LDCs v roce 2008 vysvětluje markantním zvýšením toků do Afghánistánu, což bylo způsobeno „započítáním vojenských nákladů provinčního rekonstrukčního týmu v Afghánistánu, jehož rozvojová složka činí pouhých cca 8%“ (FoRS, 2010: 2).

V roce 2010 byla přijata nová „Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017,“ která nahradila strategický dokument z roku 2002. Nová koncepce aktualizovala cíle české rozvojové spolupráce a současně stanovila nové teritoriální a sektorové priority. V koncepci je uvedeno, že výchozí bod pro českou ZRS představují rozvojové cíle tisíciletí a že „*rámcovým a strategickým cílem české rozvojové politiky je odstraňování chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle.*“³¹ Zároveň se v koncepci uvádí, že klíčovým stimulem pro rozvoj jsou zásadní „*demokratické formy vládnutí, udržitelný ekonomický růst, zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí.*“³²

Na základě mezinárodního doporučení Česká republika snížila počet programových zemí (tedy zemí nejvíce prioritních) na 5: Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Mongolsko a Moldavsko. Vedle programových zemí koncepce stanovuje i projektové země (tedy rovněž

³¹ Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017 (<http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Koncepce%20Zahranicni%20rozvojove%20spoluprace%20na%20obdobi%202010-2017.pdf>, 15. 10. 2013).

³² Tamtéž

prioritní země ale bez zastřešujícího programu spolupráce), kterými jsou Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území a Srbsko (MZV ČR, 2012: 3). Nově stanovené prioritní země rovněž ovlivnily objem prostředků směřující do LDCs, jak je uvedeno výše. V posledních 2 sledovaných letech byla česká ODA rozdělena do jednotlivých světových regionů následovně:

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2012): 70.

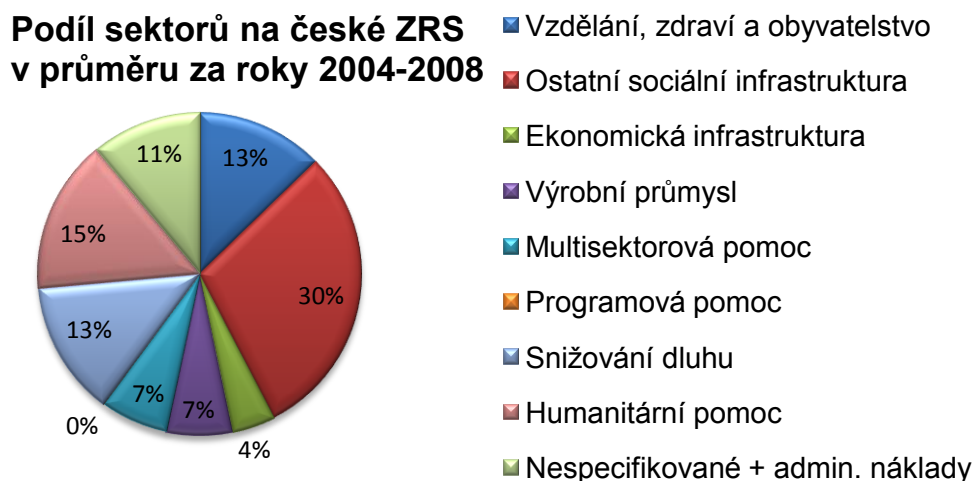
Pokud se zaměříme na sektorové priority české rozvojové spolupráce, výchozím dokumentem jsou pro nás Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do EU z roku 2004. V tomto usnesení je uvedeno, že „Sektorové priority ZRS jsou definovány na základě komparativních výhod ČR [...]. V souladu s Miléniovými rozvojovými cíli OSN jsou prioritními následující sektory: migrace, průmyslová podpora, vzdělávání, zdravotnictví, zemědělství, životní prostředí a udržitelný rozvoj.“³³

V nejnovější koncepci (2010-2017) je sektorové zaměření zúženo na 5 sektorů: životní prostředí, zemědělství, sociální rozvoj (včetně vzdělávání,

³³ Vláda České republiky. Usnesení vlády České republiky ze dne 31. března 2004 č. 302 + P o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie (http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/66E45F679EF975CAC12571B6006EB537,14.10.2013).

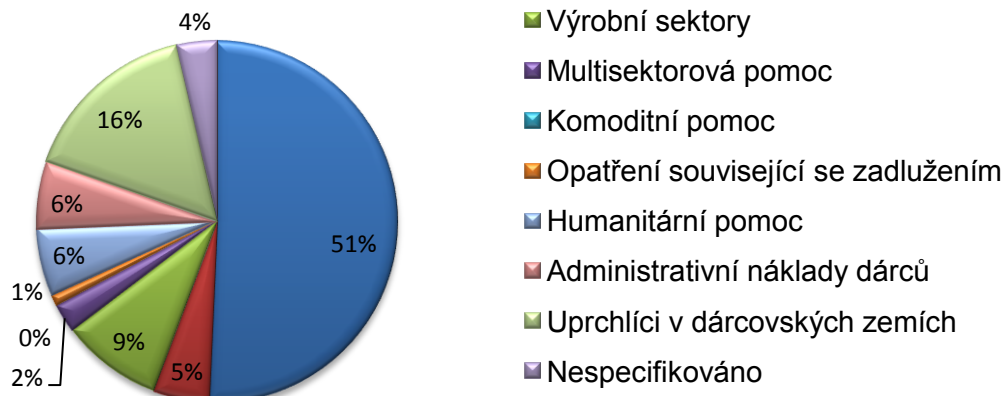
sociálních a zdravotnických služeb), ekonomický rozvoj (včetně energetiky) a podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace. První čtyři uvedené sektory mají souvislost s MDGs a poslední, jenž se týká demokracie a lidských práv, je bez určení ke konkrétnímu MDG (FoRS, 2010: 18).

Následující grafy nám zobrazí procentuální podíl sektorů na objemu prostředků české ZRS. Na dvou následujících grafech můžeme vidět, jak výrazně se zvýšil objem prostředků směřující do sektoru sociální infrastruktury. Toto skokové navýšení z průměrných 30 % na 50 % je dáno tím, že statistiky z let 2004-2008 ze sektoru sociálních služeb vydělují zvlášť sektor vzdělávání a zdravotnictví, které je ve statistikách od roku 2009 součástí sektoru sociální infrastruktury. Nicméně to nebrání tomu, abychom mohli konstatovat, že primárním sektorem podle objemu poskytnutých prostředků je pro ČR oblast sociální infrastruktury, do které spadá podpora občanské společnosti, státní správy, vzdělávání, zdravotnictví atd.

Zdroj: Vlastní výpočet statistických údajů. MZV ČR, 2012: 71.

Podíl sektorů na české ZRS v průměru za roky 2009-2011

Zdroj: Vlastní výpočet statistických údajů. Rozvojové středisko ÚMV, 2007: 3.

3.2 Oficiální rozvojová spolupráce Slovenské republiky

Mechanismus slovenské oficiální rozvojové spolupráce tak, jak funguje dodnes, vzniknul v roce 2003. Z legislativního hlediska oblast zahraniční pomoci ošetřuje především zákon o oficiální rozvojové pomoci (617/2007 Z.z.). V roce 2002 byl přijat základní koncepční dokument nesoucí název „Střednědobá strategie poskytování oficiální rozvojové pomoci na léta 2003-2008.“³⁴ V tomto dokumentu jsou definovány motivy a cíle slovenské rozvojové spolupráce. Jako hlavní motivy strategie uvádí „*spoluzodpovědnost za globální vývoj, morální závazky a přísliby vyplývající z členství v mezinárodních organizacích a iniciativách, stejně jako zájem Slovenska zařadit se do donorské komunity a být vnímán jako její součást*“ (MZV SR, 2003).

Vedle motivů pak dokument specifikuje i cíle slovenské zahraniční pomoci, kterými byly určeny transfer slovenských zkušeností a know-how

³⁴ Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí Slovenské republiky. *Slovenská rozvojová pomoc*. (http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/oficialna_rozvojova_pomoc-slovenska_rozvojova_pomoc, 15. 10. 2013).

(především v souvislosti s transformačním procesem), zapojení slovenských expertů do mezinárodních rozvojových aktivit a mechanismů, zapojení slovenských subjektů do mezinárodních rozvojových projektů, rozšíření ekonomické spolupráce s rozvojovými státy a pomoc slovenským krajským komunitám. Při pohledu na takto stanovené cíle můžeme konstatovat, že Slovensko (alespoň na začátku své zahraniční rozvojové spolupráce) vnímalo rozvojovou pomoc primárně jako standardní nástroj své zahraniční politiky, který slouží k plnění především vlastních zahraničněpolitických záměrů, což je nakonec ve Střednědobé strategii i otevřeně napsáno (MZV SR, 2003). Slovensko ve strategii sice odkazuje i na MDGs, nicméně ty se nikterak do definovaných cílů nepromítly.

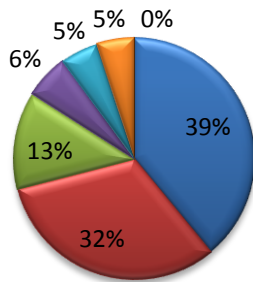
Pokud se podíváme na teritoriální priority Slovenska, strategie na léta 2003-2008 vymezuje pouze 1 programovou zemi (se kterou bude navázána širší úroveň spolupráce a kam bude alokováno nejvíce finančních prostředků) – Srbsko a Černou Horu.³⁵ Vedle programových států strategie rozeznává i projektové země (jednodušší úroveň spolupráce založená na relativně malých projektech), kterými jsou Afghánistán, Albánie, Bosna a Hercegovina, Kazachstán, Keňa, Kyrgyzstán, Makedonie, Mongolsko, Mozambik, Súdán, Tádžikistán a Uzbekistán³⁶ (MZV SR, 2003). Grafické znázornění objemu prostředků směřujících do jednotlivých regionů mezi lety 2004-2008 pak vypadá následovně:

³⁵ Po referendu v Černé Hoře v roce 2006 nabyla tato země samostatnost.

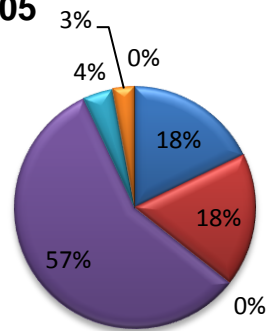
³⁶ Ve Střednědobé strategii se uvádí, že seznam těchto států není konečný a v průběhu času se mohou teritoriální priority měnit. Zároveň se na Slovensku každoročně vydává Národní program oficiální rozvojové spolupráce, který může teritoriální a sektorové zaměření specifikovat i pozměnit.

- Jižní a střední Asie
- Evropa
- Nespecifikované
- Subsaharská Afrika
- Blízký východ a severní Afrika
- Ostatní Asie a Tichomoří
- Latinská Amerika a Karibik

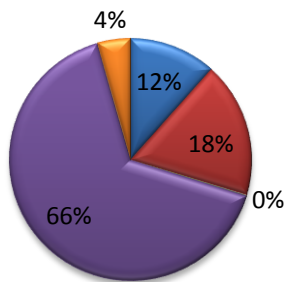
2004

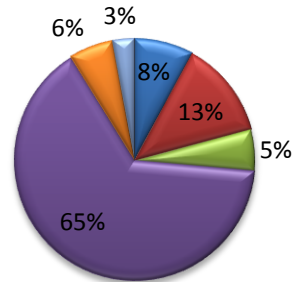
2005

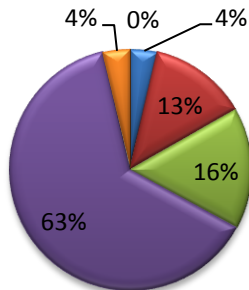
2006

2007

2008

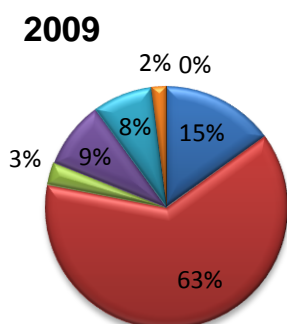
Zdroj: Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 16. 10. 2013).

Z grafů vyplývá, že od roku 2005 proudilo stabilně nejvíce prostředků ze SR do regionu subsaharské Afriky. Pokud se podíváme na konkrétní největší příjemce slovenské ODA,³⁷ jsou mezi nimi na prvních příčkách Súdán a Libérie, kterým byl ze strany Slovenska odpuštěn dluh (Szent-Iványi, 2010). Tím se vysvětluje to, že v uvedeném časovém období směřovalo nejvíce pomoci do subsaharské Afriky. Až na dalších příčkách největších recipientů se objevuje Srbsko a Černá Hora, tedy programová země, se kterou by podle Střednědobé strategie měla být navázána nejvyšší úroveň spolupráce. Druhým regionem, kam dlouhodobě proudily největší toky slovenské ODA, je Evropa, což odpovídá stanoveným prioritním zemím a zároveň i hlavním cílům, které byly popsány výše.

Na Střednědobou strategii poskytování oficiální rozvojové pomoci na léta 2003-2008 navázal nový koncepční dokument „Střednědobá strategie poskytování oficiální rozvojové pomoci Slovenské republiky na léta 2009-2013.“ Tento nový dokument aktualizoval cíle ODA a teritoriální a sektorové zaměření. Oproti první strategii se zde Slovenská republika hlásí k rozvojovým cílům tisíciletí, které Slovensko přejímá jako vlastní cíle rozvojové spolupráce, přičemž v popředí stojí snižování chudoby a hladu v rozvojovém světě. Na druhou stranu v samotném úvodu strategie se píše, že *„Hlavními prioritami SR v oblasti rozvojové spolupráce v letech 2009-2013 je posilovat stabilitu a dobrá správa věcí veřejných v oblastech a zemích prioritního zájmu SR, i z hlediska hospodářských zájmů SR a též přispívat k rozvoji a tím ke snižování chudoby a hladu v rozvojových zemích prostřednictvím efektivnější a cíleně poskytované rozvojové a humanitární pomoci“* (MZV SR, 2009: 2). Ve Střednědobé strategii tedy můžeme vidět rozpory mezi oficiálně deklarovanými cíly a hlavními prioritami pro poskytování ODA.

³⁷ Dostupné na <http://www.aidflows.org/>, 16. 10. 2013.

Pokud se zaměříme na teritoriální priority SR, nová strategie vymezila 3 programové země: Afghánistán, Keňu a Srbsko. Projektovými státy jsou od roku 2009 Albánie, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Etiopie, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Makedonie, Moldávie, Mongolsko, Súdán, Tádžikistán, Ukrajina, Uzbekistán a Vietnam. Nicméně až grafy nám zobrazí, jak byly prostředky slovenské ODA mezi zmíněné země, respektive světové regiony rozděleny.

Zdroj: SlovakAid. *Oficiální rozvojová pomoc vyplacená v roce 2009 podle země příjemce* (<http://www.slovakaid.sk/wp-content/uploads/2010/04/štatistika-ODA-2009-štáty.pdf>, 16. 10. 2013).

Rok 2009 se v rozložení prostředků výrazně liší od předcházejících let. V roce 2009 63 % z celkového objemu slovenské ODA směřovalo do Evropy, což bylo způsobeno faktem, že 2 největšími recipienty ODA byly ve zmíněném roce Srbsko a Ukrajina, do kterých proudilo z 10 největších recipientů cca 50 % veškerých prostředků.³⁸

V roce 2010 došlo ke změně u projektových států (3 programové země zůstaly zachovány), jejichž počet byl snížen na 11: Etiopie, Súdán,

³⁸ Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 16. 10. 2013).

Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Makedonie, Bělorusko, Gruzie, Moldávie, Ukrajina a Vietnam.³⁹

Zdroj: Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 16. 10. 2013).

Poznámka: Jelikož nejsou dostupné přesné a kompletní statistické údaje jako u všech předešlých grafů, je tento poměr vypočítán na základě procentuálního podílu objemu prostředků směřujících k 10 největším recipientům v daném roce. Chybějí údaje o tocích do Etiopie, Běloruska a Albánie, které v obou letech získaly nejmenší podíl slovenské ODA.

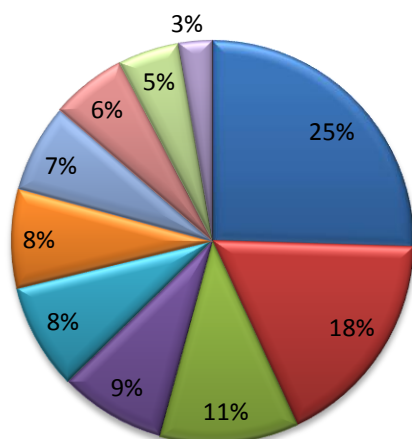
Jak je patrné, v posledních dvou letech našeho sledovaného období bylo rozložení prostředků velmi podobné. Nejvíce slovenské ODA směřovalo do Evropy, následoval region střední a jižní Asie, třetím největším recipientem byl region subsaharské Afriky a nakonec region Blízkého východu a severní Afriky. Rozložení prostředků ODA od roku 2009 neodpovídá MDGs, jenž byly oficiálně deklarovanými cíli, ale odpovídá deklarovaným prioritám SR, kterými jsou stabilita v regionu a v zemích slovenského zájmu (viz str. 39). Zároveň je nutné podotknout, že do nejméně rozvinutých zemí mířil nejmenší podíl slovenské ODA (od roku 2009 do 2011 to bylo v průměru 15 %), i když se tento podíl postupně zvyšoval. Do zemí s nízkými příjmy směřovalo v průměru 21 %, do států s nižšími středními příjmy to bylo průměrně 25 % a vůbec největší podíl

³⁹ SlovakAid. *Národní program oficiální rozvojové pomoci SR na rok 2010* (<http://www.slovakaid.sk/wp-content/uploads/2010/05/NP-ODA-2010.pdf>, 16. 10. 2013).

slovenské ODA mířil do zemí s vyššími středními příjmy (průměrně 38 %), což jsou převážně balkánské státy (Platforma MVRO, 2012: 9).

Z pohledu sektorových priorit jsou ve Střednědobé strategii poskytování oficiální rozvojové pomoci na léta 2003-2008 uvedeny 3 oblasti, ve kterých má Slovensko potenciál a výhody oproti ostatním donorům. Těmito oblastmi jsou budování demokratických institucí a tržního prostředí, technická i sociální infrastruktura a krajinaotvorba, zemědělství, ochrana životního prostředí, potravinová bezpečnost a využívání nerostných surovin (MZV SR, 2003). Uvedeným oblastem odpovídají prioritní sektory slovenské ODA. Ve Střednědobé strategii na roky 2009-2013 jsou prioritní sektory obdobné: budování demokratických institucí, právního státu, občanské společnosti a míru, sociální rozvoj (kam spadá vzdělávání, zdravotnictví a další sociální služby), ekonomický rozvoj a rozvoj infrastruktury s ohledem na ochranu životního prostředí a trvale udržitelný rozvoj (MZV SR, 2009: 13-14).

Průměrný podíl ODA na jednotlivých sektorech v letech 2004-2009

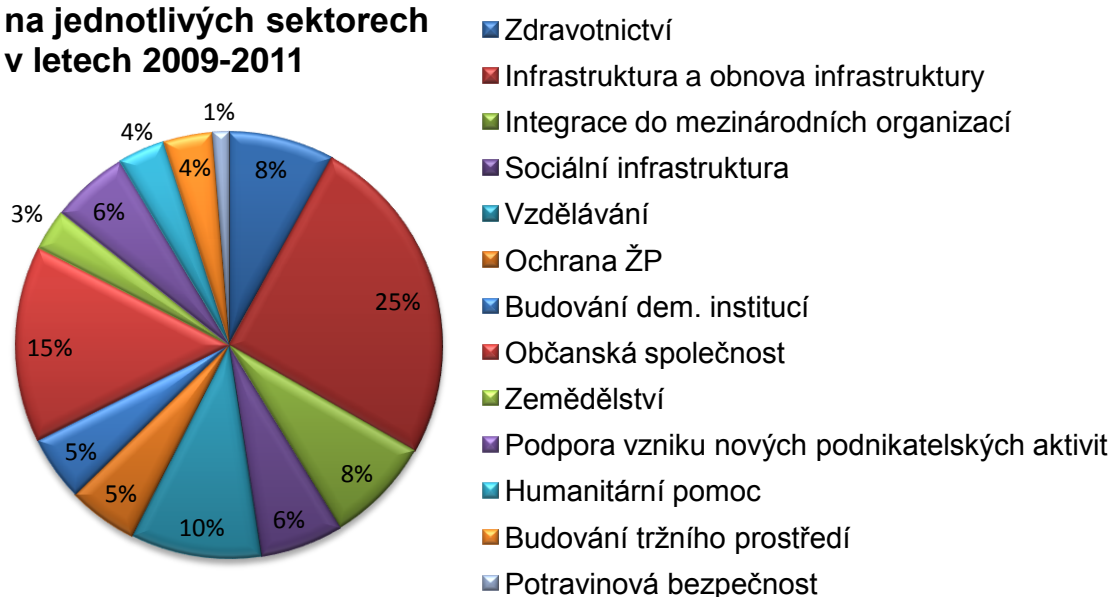

- Ekonomický rozvoj včetně energetiky
- Státní správa a občanská společnost (včetně pomoci při integraci do EU)
- Obchod a budování tržního prostředí
- Dodávky vody
- Vzdělávání
- Zemědělství
- Ostatní sociální služby
- Zdravotnictví
- Ochrana ŽP
- Rozvoj turismu

Zdroj: Beňáková 2010.

První graf zobrazující průměrné zastoupení sektorů v letech 2004-2009 ukazuje, že nejvíce sponzorovaný byl sektor ekonomického rozvoje, následovaný sektorem státní správy a občanské společnosti, kam spadá i budování demokratických institucí a pomoc při integraci do mezinárodních organizací, které u druhého grafu představují samostatné sektory.

Průměrný podíl slovenské ODA na jednotlivých sektorech v letech 2009-2011

Zdroj: Platforma MVRO 2012: 10.

Druhý graf v důsledku jiné metodiky zobrazuje trochu jinak vymezené sektory. Ukazuje se, že v letech 2009-2011 nejvíce prostředků směřovalo do sektoru infrastruktury a obnovy infrastruktury, dále pak především do oblasti občanské společnosti. Celkově tak můžeme konstatovat, že prioritním sektorem je pro Slovenskou republiku oblast ekonomického rozvoje včetně rozvoje infrastruktury a budování demokratických institucí a občanské společnosti. Ochrana životního prostředí a zemědělství, jež byly definovány jako prioritní sektory v obou strategiích poskytování slovenské ODA, jsou zastoupeny v daleko menší míře (žádná z oblastí nepřesahuje 10 %), než by se od prioritních sektorů čekalo.

3.3 Oficiální rozvojová spolupráce Polska

Výchozím koncepčním dokumentem, který upravuje celkový rámec polské rozvojové spolupráce a její mechanismy a principy je „Strategie pro polskou rozvojovou spolupráci“⁴⁰ (dále jen Strategie), který byl přijat Radou ministrů v říjnu 2003. Zmíněný dokument také uvádí motivy a cíle polské rozvojové spolupráce, stejně jako její sektorové zaměření. Hlavním cílem polské ODA je dle Strategie přispět k naplňování rozvojových cílů tisíciletí a tedy trvalému rozvoji včetně snižování chudoby v recipientských zemích. Za své dílčí cíle pak Polsko definovalo podporu demokracie, lidských práv a dobré správy věcí veřejných, podporu trvalého ekonomického růstu, stejně jako podporu mezinárodní bezpečnosti a stability. Zároveň je ve Strategii uvedeno, že rozvojová spolupráce jako integrální součást polské zahraniční politiky slouží k dosažení jejích základních cílů, tedy k *„zajištění bezpečnosti a stability státu a jeho občanů, ochraně svých zájmů a rozvoji ekonomické spolupráce se zeměmi ze všech kontinentů“* (MZV Polska, 2003: 5).

Ohledně teritoriálních priorit jsou ve Strategii uvedeny pouze kritéria pro výběr prioritních partnerských zemí a konkrétní partnerské státy jsou definovány v jednotlivých rámcových plánech vypracovaných MZV (*Development Aid Delivery Framework Plan*) na konkrétní roky. Nicméně ve Strategii se uvádí, že Polsko se primárně zaměří na pomoc zemím procházejícím transformací a to především z regionu východní a jihovýchodní Evropy (MZV Polska, 2003: 6-7).

⁴⁰ Nový strategický dokument (Solidarity, Democracy, Development: Multiannual Development Cooperation Programme 2012-2015) byl přijat až v roce 2012. Polish Aid (http://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/ulotka_program_wieloletni_ENG.pdf, 23. 10. 2013).

Podíváme-li se na teritoriální zaměření polské rozvojové spolupráce, v roce 2004 prioritními státy byly zvoleny následující země: Afghánistán, Angola, Gruzie, Irák, Moldavsko a Vietnam. Dále byly vybrány Kamerun, Demokratická republika Kongo, Keňa, Rwanda a Senegal, do kterých směřovala pomoc v rámci Systému malých grantů (*Small Grants Systems*)⁴¹ (MZV Polska, 2005: 15). V roce 2005 na seznam prioritních zemí přibyla Palestinská autonomie (MZV Polska, 2006: 6) a o rok později ještě Bělorusko a Ukrajina, čímž počet partnerských zemí stoupl na 9 (MZV Polska, 2007: 23). V roce 2007 byly na seznamu prioritních zemí Angola, Afghánistán, Irák, Bělorusko, Ukrajina, Gruzie, Moldavsko, Tanzanie a Palestinská autonomie (MZV Polska, 2008: 10). Stejně země byly pro polskou zahraniční pomoc prioritní i v roce 2008 pouze s jedinou změnou – na seznamu už nadále nefiguruje Irák (MZV Polska, 2009: 11) a v roce 2009 ani Tanzanie (MZV Polska, 2010: 57). V roce 2010 zůstává seznam partnerských států nezměněn a prioritními zeměmi jsou i nadále Afghánistán, Ukrajina, Gruzie, Bělorusko, Moldavsko, Palestinská autonomie a Angola (MZV Polska, 2011: 18). Poslední sledovaný rok se polská zahraniční pomoc zaměřila na všechny země Východního partnerství,⁴² Afghánistán a Palestinskou autonomii. Do Systému malých grantů byly nově zařazeny Libye, Tunis a Egypt, a to v souvislosti s arabským jarem (MZV Polska, 2012: 16-30). Následující grafické znázornění nám zobrazí, jak procentuálně velké podíly polské

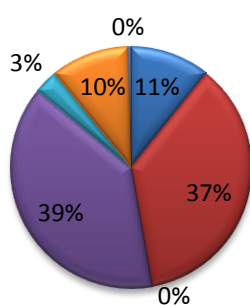
⁴¹ Jedná se o malé projekty s menšími rozpočty zaměřené na sociálně znevýhodněné skupiny, přednostně na ženy a děti. Tyto projekty se specializují primárně na snižování chudoby, vzdělávání a na dosažení kvalitnější zdravotní péče. Více o těchto projektech na <http://www.polishaid.gov.pl/SmallGrantsSystem,1598.html>, 19. 10. 2013.

⁴² Východní partnerství je politika Evropské unie fungující v rámci Evropské politiky sousedství, která usiluje o prohloubení vztahů a užší kooperaci se šesticí zemí: Arménií, Ázerbájdžánem, Běloruskem, Gruzíí, Moldavskem a Ukrajinou. MZV ČR. *Východní partnerství* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vychodni_partnerstvi/index.html, 21. 10. 2013).

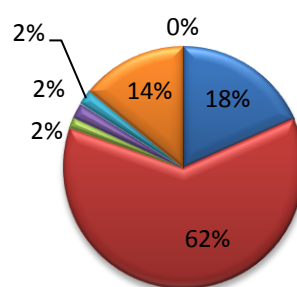
rozvojové spolupráce směřovaly v jednotlivých letech do jednotlivých světových regionů.

- Jižní a střední Asie
- Evropa
- Nespecifikované
- Subsaharská Afrika
- Blízký východ a severní Afrika
- Ostatní Asie a Tichomoří
- Latinská Amerika a Karibik

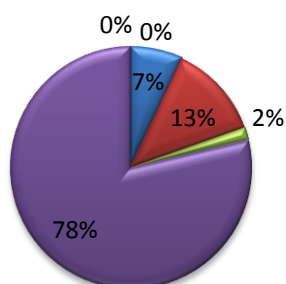
2004

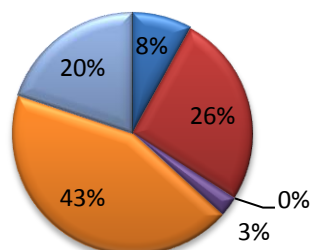
2005

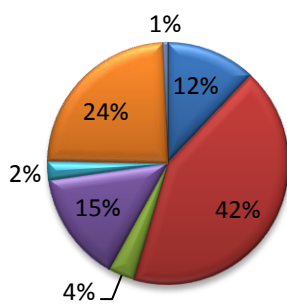
2006

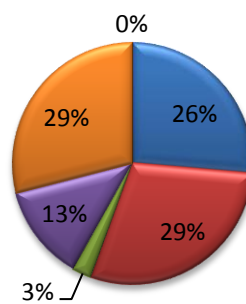
2007

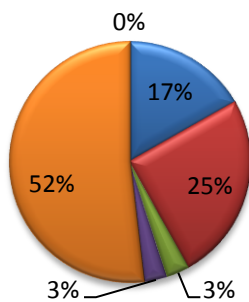
2008

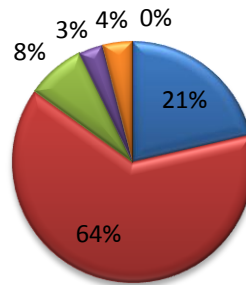
2009

2010

2011

Zdroj: Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 19. 10. 2013).

Podle grafů je patrné, že regiony, kam proudilo nejvíce prostředků polské ODA, se v čase výrazně měnily. Pouze v letech 2004 a 2006 nejvíce prostředků (34 a 39 %) směřovalo z Polska do zemí subsaharské Afriky. Ve zbylých letech jsou dlouhodobě největšími recipienty pomoci region Evropy, kam proudilo průměrně 37 % prostředků a region ostatní Asie a Tichomoří, do kterého směřovalo v průměru 22 % polské ODA. Třetím největším recipientem byl region jižní a střední Asie, do kterého v průměru proudilo 15 % prostředků polské pomoci.

Největší recipient – Evropa – odráží orientaci Polska na země Východního partnerství a geograficky blízké země, jak to bylo ve Strategii z roku 2003 deklarováno (viz str. 44). Druhý v tabulce největších příjemců je region ostatní Asie a Tichomoří. Tento výsledek je způsoben faktem, že od roku 2007 do roku 2010 směřovala drtivá většina polských prostředků do Číny (v roce 2010 to bylo dokonce více než 48 % z celkového objemu) a dále pak do Běloruska a Ukrajiny.⁴³ Zarážející však je, že Čína byla v uvedených letech největším recipientem polské ODA, přestože ani v jednom roce nebyla podle oficiálních dokumentů považována za prioritní zemi. Na stejný rozpor mezi seznamem

⁴³ Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 19. 10. 2013).

prioritních států a největšími recipiency polské ODA upozorňuje i skupina nevládních organizací Zaganica Group. Podle její nezávislé zprávy v letech 2004 a 2005 nefigurovala mezi 3 největšími příjemci jediná země ze seznamu prioritních států. Tato skutečnost se radikálně změnila v roce 2006, kdy 3 největší recipienti byli současně i partnerskými státy, nicméně 4. největší příjemce (Uzbekistán), který nebyl za prioritní zemi považován, získal více prostředků než všechny zbylé prioritní země dohromady (Zaganica Group, 2007: 17). Toto dokládá skutečnost, že mohou existovat výrazné rozdíly mezi tím, co stát deklaruje za své priority a tím, jak se chová v praxi.

V roce 2011 se rozložení prostředků opět výrazněji mění, a to díky tomu, že Čína se už nadále nevyskytuje mezi 10 největšími příjemci polské ODA a naprosto tak převažuje region Evropy, kde největšími recipiency pomoci jsou Bosna a Hercegovina (30 %), Bělorusko (25 %) a Ukrajina (14 %).⁴⁴ Na základě těchto údajů můžeme konstatovat, že Polsko prostřednictvím své zahraniční rozvojové politiky sleduje spíše cíle, ze kterých má určitý přínos samo Polsko (např. zajištění stability v regionu východní Evropy, ekonomická spolupráce s Čínou atd.), než MDGs, které ale jsou ve Strategii z roku 2003 deklarovány jako hlavní cíl poskytování ODA. Ačkoli je opakovaně zdůrazňováno, že polská rozvojová spolupráce usiluje především o zajištění udržitelného rozvoje a snižování chudoby v recipientských zemích (např. MZV Polska 2005: 11; MZV Polska 2003: 5), spíše než na nejméně rozvinuté země se zaměřuje na více rozvinuté země a přednostně na země v tranzici z regionů východní Evropy a Asie. To dokládá například i zpráva DAC/OECD, kde je uvedeno, že v letech 2007 a 2008 největší podíl polské ODA směřoval do zemí s nižším středním příjmem (v průměru 64 %), dále pak do zemí s vyšším středním

⁴⁴ Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 19. 10. 2013).

příjmem (22 %), do LDCs směřovalo pouze 7 % a do států s nízkým příjmem pouhých 5 % z celkových prostředků polské ODA (DAC/OECD, 2010: 4).

Strategie pro polskou rozvojovou spolupráci z roku 2003 vymezila několik oblastí, na které se polská ODA má prioritně zaměřit. Těmito sektory jsou zdravotnictví, vzdělávání a věda, přístup k pitné vodě, ochrana životního prostředí, budování lokálních struktur, podpora demokratických institucí, zefektivňování veřejné správy, posilování přes-hraniční spolupráce a restrukturalizace ekonomického sektoru (MZV Polska 2003: 7).

Bohužel nejsou k dispozici⁴⁵ žádné procentuální podíly ODA směřujících do jednotlivých sektorů v jednotlivých letech, a proto zde nemůžeme tyto informace představit v grafech jako u předešlých zemí Visegrádské skupiny. Nicméně tyto informace můžeme alespoň částečně nahradit tím, že se podíváme na konkrétní rozvojové projekty v zemích, jež byly největšími recipienty pomoci, čímž zjistíme, na jaké sektory byla polská pomoc nejvíce orientována. V regionu východní Evropy a Asie, kam proudilo nejvíce polských prostředků, převažují oblasti dobrého vládnutí, budování občanské společnosti, posilování lokálních struktur, ekonomická transformace a rozvoj venkova a zemědělství, takže můžeme tvrdit, že do těchto sektorů proudily i největší částky polské ODA. V regionech subsaharské Afriky a Blízkého východu a severní Afriky je pak polská ODA zaměřena na projekty v oblasti vzdělávání, zdravotní péče, přístupu k pitné vodě a posilování národních struktur (MZV Polska, 2008: 33).

⁴⁵ Na internetových stránkách OECD, Ministerstva zahraničních věcí, Odboru pro rozvojovou spolupráci (www.polskapomoc.gov.pl), ani v jednotlivých reportech vydávaných každý rok.

3.4 Oficiální rozvojová spolupráce Maďarska

Dříve než se seznámíme s podobou maďarské rozvojové spolupráce v letech 2004-2011, je nutné se zmínit o zdrojích, ze kterých jsme čerpali a které jsou v případě Maďarska velmi nedostačující. Maďarsko nevěnuje vyhodnocování vlastní rozvojové politiky téměř žádnou pozornost a dohledat podrobnější informace o podobě, směřování či objemu maďarské rozvojové pomoci v jednotlivých letech je velmi obtížné. Na tuto skutečnost poukazuje i maďarský autor Balázs Szent-Iványi, který doslova píše, že pro maďarskou rozvojovou politiku je charakteristická „téměř úplná absence evaluace“ (Szent-Iványi, 2011: 5). Většinu dat jsme tedy čerpali ze statistického portálu AidFlows, který spojuje informace od OECD, Světové banky a Asijské rozvojové banky. Bohužel ani tento portál nedisponuje informacemi o sektorovém zaměření maďarské rozvojové spolupráce, takže tato data jsme použili ze 2 zdrojů, které ovšem neposkytují údaje z celého sledovaného období.

Zahraniční rozvojová politika je v Maďarsku vykonávána a koordinována Ministerstvem zahraničních věcí prostřednictvím Odboru pro zahraniční rozvojovou spolupráci (*Department of International Development Cooperation*), který vzniknul v roce 2002. O rok dříve byl vládou přijat první strategický dokument – „Concept Paper zahraniční rozvojové spolupráce“ (*Concept Paper of IDC*) a v roce 2003 byl spuštěn první maďarský rozvojový projekt.⁴⁶

⁴⁶ MZV Maďarska (2003). *Hungarian Policy For International Development Cooperation (IDC)* (<http://www.mfa.gov.hu/kum2005/Templates/alapsablon.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2Fkum%2Fen%2Fbal%2FArchivum%2FArchives%2Fidc.htm&NRNODEGUID=%7B184E9815-2519-4DB0-ABC4-3AB8AE1D2042%7D&NRCACHEHINT=NoModifyGuest>, 25. 10. 2013).

Pokud bychom měli popsat hlavní motivy Maďarska pro poskytování ODA, jsou jimi naplňování mezinárodních závazků vyplývajících z členství v OECD a EU, z čehož vyplývá, že maďarská rozvojová politika se zaměřuje především na rozvojové cíle tisíciletí (MZV Maďarska, 2004: 2). Konkrétní hlavní cíle maďarské ODA jsou definovány následovně: podporovat a hájit mezinárodní a regionální stabilitu a mír, přispívat k zajištění udržitelného ekonomického a sociálního rozvoje v rozvojových zemích se speciálním zaměřením na nejméně rozvinuté země a odstraňování chudoby, chránit lidská práva a posilovat demokratické struktury a občanskou společnost, podporovat dobré vládnutí, ochrana životního prostředí a aktivně se podílet na síti mezinárodních institucí rozvojové spolupráce (MZV Maďarska, 2004: 4-5).

V rámci teritoriálního zaměření Maďarsko zdůrazňuje, že nejvíce pozornosti musí být z jeho strany věnováno okolním státům, jelikož jeho zásadním zájmem je udržení stability v regionu střední a jihovýchodní Evropy. Na tomto základě byly definovány 4 skupiny prioritních zemí. Těmito skupinami jsou strategické partnerské země, ostatní partnerské země, nejméně rozvinuté země a pomoc státům vycházející z mezinárodních závazků.⁴⁷ Od roku 2004 mezi strategické partnerské země patřily Srbsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina a Vietnam, mezi ostatní partnerské země patřily Makedonie, Moldavsko, Mongolsko, Kyrgyzstán, Ukrajina a Palestinská autonomie, mezi zvolenými LDCs byla Etiopie, Jemen, Kambodža a Laos a z mezinárodních závazků vyplynula

⁴⁷ Rozřazení prioritních zemí do jednotlivých skupin není trvalé. V roce 2007 patřily mezi prioritní státy ty samé země jako v roce 2004, ale oficiální zpráva už rozeznává pouze strategické partnerské státy a partnerské státy. MZV Maďarska. *Report on the Hungarian International Development Cooperation Activities in 2007* (<http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/B7A232DE-1A66-4E74-9D94-C3BDE3334D5D/0/besz2007EN.pdf>, 30. 10. 2013) str. 5-7.

podpora pro Afghánistán a Irák.⁴⁸ Konkrétní podíly z celkového objemu maďarské ODA z pohledu teritoriálního zaměření vypadaly následovně:

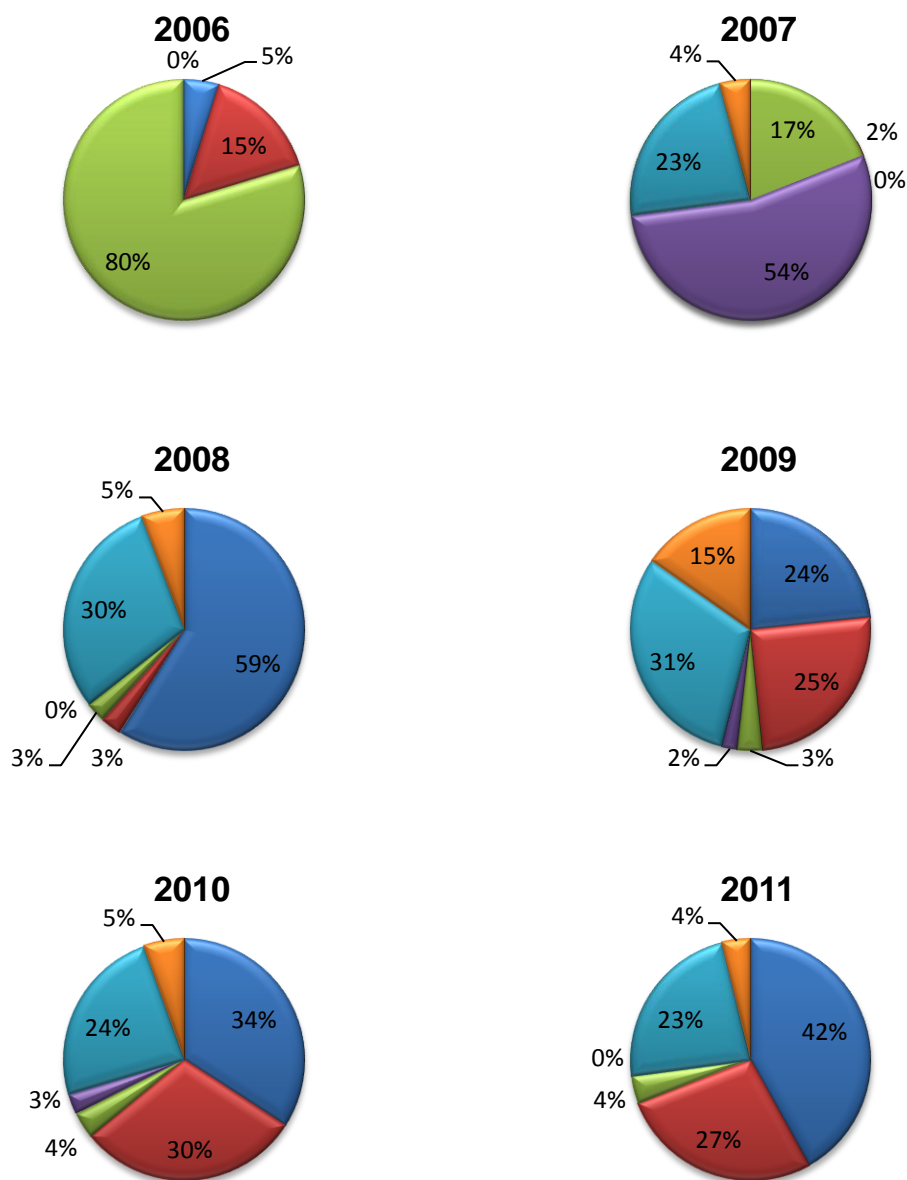
- Evropa
- Blízký východ a severní Afrika
- Jižní a střední Asie
- Nespecifikováno
- Subsaharská Afrika
- Ostatní Asie a Tichomoří

Zdroj: Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 29. 10. 2013).

Jak je patrné, v roce 2004 směřoval největší podíl maďarské rozvojové pomoci do regionu Evropy, přičemž 4 strategické partnerské země získaly celých 60 % veškerých prostředků, ostatní partnerské země získaly 20 %, do nejméně rozvinutých zemí směřovalo pouze 7 % a do Afghánistánu a Iráku pouhých 6 % z celkového objemu maďarských prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou spolupráci (MZV Maďarska, 2004: 6).

⁴⁸ MZV Maďarska. *Hungarian International Development Policy* (http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/933C1461-8F65-403A-B841-B0A37C755BF4/0/061206_newdonor.pdf, 29. 10. 2013) str. 4.

Zdroj: Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 29. 10. 2013).

Na grafech můžeme dále sledovat značnou proměnlivost směřování maďarské ODA, která až od roku 2008 získala ustálenější podobu. Specifický je rok 2006, ve kterém 80 % objemu pomoci bylo poskytnuto zemím Blízkého východu a severní Afriky, nicméně v ostatních letech byla tato částka podstatně nižší, až zanedbatelná. V roce 2007 velkou část (57 %) získaly pro změnu země subsaharské Afriky, což bylo

způsobeno započítáním odpuštění dluhu Mozambiku⁴⁹ do maďarské ODA. Mozambik se díky tomu dostal na první příčku největšího recipienta maďarské pomoci. Ve zbylých letech byl podíl maďarské ODA směřující do zemí subsaharské Afriky nízký (kolem 3 %).

Poslední 4 roky ze sledovaného období stabilně nejvíce prostředků získával Afghánistán, Srbsko a Ukrajina. Pokud se zaměříme na příjemce patřící do skupiny prioritních zemí z LDCs, byl mezi 10 největšími recipienty pouze Laos, a to jen v jediném roce (2009). Zároveň je zarážející, že mezi 10 největších recipientů maďarské ODA dlouhodobě (2007-2010) patřilo Chorvatsko, ačkoli nebylo na seznamu partnerských států.⁵⁰

Na základě těchto údajů můžeme konstatovat, že Maďarsko zaměřuje svoji rozvojovou spolupráci přednostně na geograficky blízké země (v grafech dominuje region Evropy). To potvrzuje skutečnost, že pro Maďarsko je důležitějším cílem zajištění stability v regionu než snižování extrémní chudoby a hladu především v LDCs, jelikož mnoho prostředků do těchto zemí v rámci maďarské ODA nikdy neproudilo. To, že Maďarsko musí věnovat zvláštní pozornost především okolním zemím, je součástí i několika oficiálních dokumentů (např. MZV Maďarska, 2006: 2; nebo Hungarian International Development Policy⁵¹). Zároveň je nutné zmínit, že Maďarsko zaměřuje svoji pozornost na okolní země i kvůli podpoře maďarských národnostních menšin žijících mimo území

⁴⁹ MZV Maďarska. *Report on the Hungarian International Development Cooperation Activities in 2007* (<http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/B7A232DE-1A66-4E74-9D94-C3BDE3334D5D/0/besz2007EN.pdf>, 31. 10. 2013) str. 8.

⁵⁰ Aidflows (<http://www.aidflows.org/>, 30. 10. 2013).

⁵¹ MZV Maďarska. *Hungarian International Development Policy* (http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/933C1461-8F65-403A-B841-B0A37C755BF4/0/061206_newdonor.pdf, 29. 10. 2013) str. 4.

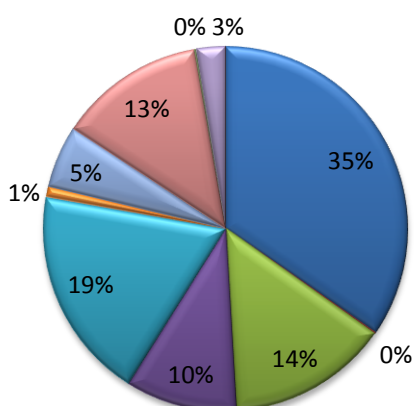
Maďarska, čímž do jisté míry můžeme vysvětlit i značnou podporu Srbska a Ukrajiny (Opršal; Krylová, 2010: 814).

Poslední oblast maďarské rozvojové spolupráce, kterou musíme představit, je její sektorové zaměření. V tomto ohledu nastává již zmíněný problém s dostupnými informacemi, jelikož jak je uvedeno výše, Maďarsko oproti jiným donorům výrazně zaostává ve vyhodnocování a zpracovávání reportů či statistik. Ani na portálu AidFlows nejsou dostupná potřebná data.

Ze získaných zdrojů však můžeme popsat základní sektorové zaměření, jak si ho Maďarsko stanovilo. Své komparativní výhody a tedy sektorové priority Maďarsko shledává v následujících oblastech: zkušenosti s politicko-ekonomickou transformací (posilování demokratických struktur, good governance, ale i přenos know-how atd.), vzdělávání, zdravotnictví, zemědělství, vodní hospodářství, obecná infrastruktura a ochrana životního prostředí (MZV Maďarska, 2006: 3).

Představit můžeme procentuální rozvržení maďarské ODA do jednotlivých sektorů z let 2003-2006, které vypadalo následovně:

Podíl objemu maďarské ODA na jednotlivých sektorech v letech 2003-2006

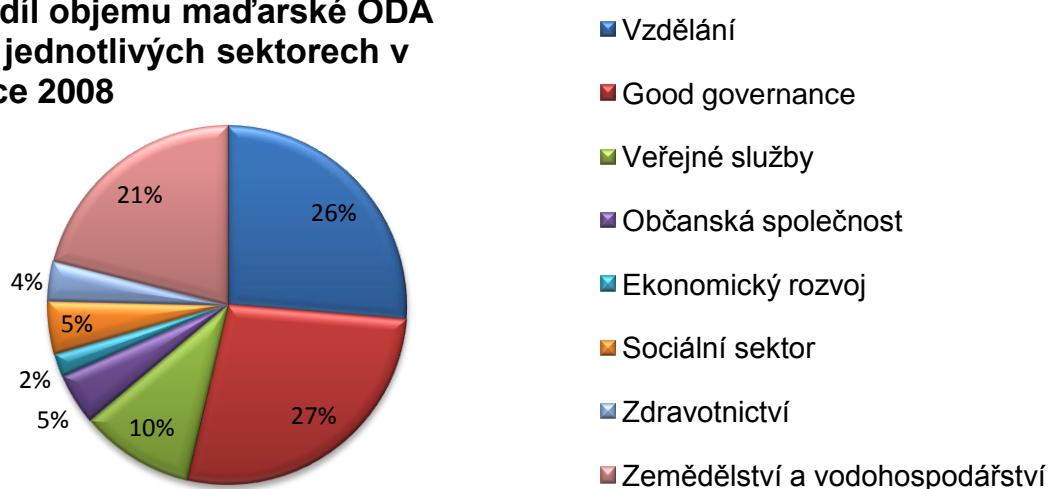

- Státní správa a občanská společnost
- Ochrana životního prostředí
- Zemědělství, lesnictví a rybolov
- Vzdělávání
- Ostatní
- Sociální infrastruktura a služby
- Voda a kanalizace
- Zdravotnictví
- Potravinová pomoc a bezpečnost
- Průmysl a stavebnictví

Zdroj: Kiss, 2007: 16.

Dále můžeme představit už pouze procentuální podíl objemu ODA v jednotlivých sektorech z roku 2008. Tento výpočet je vytvořen podle dat z reportu Ministerstva zahraničních věcí Maďarska, které ve zmíněné zprávě představuje své projekty v následujících zemích: Srbsko, Bosna a Hercegovina, Kosovo, Moldavsko, Afghánistán, Vietnam a země subsaharské Afriky. Chybí tak údaje z ostatních partnerských zemí a Iráku, takže výsledné údaje nejsou zcela přesné.

Podíl objemu maďarské ODA na jednotlivých sektorech v roce 2008

Zdroj: Vlastní výpočet dat (MZV Maďarska, 2009: 14-30).

Z obou grafů je patrné, že největší prostor je v rámci maďarské rozvojové spolupráce věnován oblasti státní správy, respektive dobrého vládnutí a občanské společnosti. Druhým sektorem, do kterého směřuje nejvíce maďarských prostředků, je vzdělávání. Tyto údaje potvrzují, že Maďarsko se prostřednictvím své zahraniční rozvojové pomoci zaměřuje především na demokratizační projekty, což je v souladu s faktem, že nejvíce ODA je poskytováno zemím jižní a jihovýchodní Evropy a dále pak zemím střední a jižní Asie.

4 KOMPARACE VYBRANÝCH PRVKŮ OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE ZEMÍ V4

Nyní tedy víme, jak oficiální rozvojová spolupráce v jednotlivých zemích Visegrádské skupiny mezi lety 2004 až 2011 vypadala a zaměříme se na vzájemné porovnání jednotlivých prvků. Cílem této práce je zjistit, který stát V4 se v rámci své rozvojové politiky chová nejvíce pragmaticky, tedy více než ostatní a který naopak nejvíce altruisticky, nebo alespoň nejméně egoisticky. Vycházíme z toho, že v rámci alokace rozvojové spolupráce obecně existují 2 základní modely: model odrážející potřeby recipienta a model odpovídající zájmům donora. Pokud se stát chová podle modelu odrážející potřeby recipienta, zaměří svoji rozvojovou spolupráci na nízko-příjmové státy, země s vysokou mírou chudoby či státy s nízkým indexem lidského rozvoje. Naopak donoři jednající podle modelu odrážející zájmy dárce, nasměrují svoji ODA do zemí jejich zájmu, tedy takových, které jsou pro donora z ekonomických, bezpečnostních či politických důvodů důležité. Pokud tedy donor jedná na základě modelu potřeb příjemce, můžeme o něm tvrdit, že se chová altruisticky (nezištně) a naopak donor jednající na základě modelu odrážející zájmy dárce, se chová egoisticky (pragmaticky). Jak je uvedeno v úvodu práce, tento model sice neplatí vždy a ve všech případech, nicméně jedná se o typologii, ze které se v odborné literatuře vychází nejčastěji (Szent-Iványi, 2010: 4), a proto představuje výchozí bod i v této práci. Na základě alokace rozvojové pomoci jednotlivých zemí zjistíme, podle jakého modelu se chovají země Visegrádské skupiny a která ze zemí V4 se v rámci své ODA chová nejvíce egoisticky a která naopak nejvíce altruisticky, nebo alespoň nejméně egoisticky čímž odpovíme na první výzkumnou otázku.

Druhá výzkumná otázka se rovněž týká alokace rozvojové pomoci, jelikož se ptá, který ze států V4 poskytnul ve vymezeném období největší část své bilaterální ODA regionu subsaharské Afriky, tedy regionu s nejnaléhavějšími rozvojovými potřebami, čímž se u něho nejvíce projevila snaha naplňovat první rozvojový cíl tisíciletí a Evropský konsenzus o rozvoji. K uvedeným zjištěním nám poslouží jednak porovnání cílů a motivů s tím, nakolik se tyto cíle odrážejí v praxi, a jednak porovnání teritoriálního a sektorového zaměření jednotlivých zemí, tedy aspekty které jsme představili v předchozí kapitole. Alokace ODA nám zároveň prozradí, na základě jakého modelu země V4 jednají – zda podle modelu odrážející potřeby recipienta, nebo modelu vycházejícího ze zájmů donora.

Začneme tedy u motivů a cílů zahraniční rozvojové spolupráce, přičemž dále v textu, kde se budeme věnovat alokaci ODA, zjistíme, u kterých zemí Visegrádské skupiny se tyto cíle promítají do praxe a u kterých nikoli. Díky velké podobnosti všech 4 zemí a jejich společnému členství v mezinárodních organizacích jako je Evropská unie a OECD, můžeme předpokládat, že motivy a cíle těchto zemí budou shodné. Je samozřejmostí, že mezi visegrádskými státy existuje mnoho stejných prvků, přesto však existují i určité rozdíly a specifické charakteristiky pro jednotlivé země (Szent-Iványi, 2008: 2). Zároveň je zajímavé, že motivy a cíle rozvojové spolupráce zemí V4 se poněkud liší od starších a zkušenějších donorů sdružených v DAC/OECD (jehož jsou ČR, SR a Polsko plnoprávními členy⁵²), což je dáno především odlišnou historickou zkušeností. Szent-Iványi (2008) uvádí, že současné motivace a cíle, ale také alokace rozvojové spolupráce zemí V4 jsou ovlivněny zejména historickým kontextem. Především žádná z visegrádských zemí

⁵² DAC/OECD. *DAC members* (<http://www.oecd.org/dac/dacmembers.htm>, 19. 11. 2013).

nebyla koloniální mocností a v důsledku toho budování ekonomických vazeb s rozvojovými zeměmi bylo velmi omezené. Zároveň země V4 vnímají globální chudobu a slabost států jako daleko menší bezpečnostní hrozbu, než jiné západní země (Szent-Iványi, 2008: 4). Jak je uvedeno v úvodní teoretické kapitole, země Visegrádské skupiny představovaly po roce 1948 satelity Sovětského svazu, a proto nemohly vést vlastní suverénní zahraniční politiku. Všechny tyto důvody vysvětlují fakt, že země V4 mají jen velmi omezené historické kontakty s rozvojovým světem (v tomto kontextu se zeměmi, jež jsou tradičně považovány za rozvojové – tedy se zeměmi především subsaharské Afriky, jižní a jihovýchodní Asie a některými státy Latinské Ameriky). Omezené vztahy Visegrádské skupiny s rozvojovými zeměmi jsou také dány i současnou obchodní orientací zemí Visegrádské skupiny především na další členské státy EU a Rusko (Opršal; Krylová, 2010: 813).

Cíle a motivy rozvojové spolupráce, jak je jednotlivé visegrádské země deklarovaly, můžeme rozdělit na ty, jež jsou společné pro všechny a na ty, které se vyskytují jen u některých zemí V4. Všechny země Visegrádské skupiny se shodují na tom, že rozvojová spolupráce by měla být zaměřena na pomoc LDCs v jejich snaze zlepšit kvalitu života svých obyvatel (Kopinski, 2013: 35). Všechny země V4 jasně deklarovaly, že jejich primárním cílem je naplňování MDGs a v první řadě aktivně se podílet na snižování či úplném odstranění extrémní chudoby a hladu.⁵³ Tyto deklarované prioritní cíle můžeme zcela jistě považovat za morální a altruistické, ale zda se tak všechny státy V4 skutečně chovají a skutečně se snaží o jejich naplňování, se dozvíme níže.

⁵³ V případě České republiky, Polska a Maďarska je tento cíl uváděn jako hlavní už v prvních strategických dokumentech či koncepcích. V případě Slovenska je plnění MDGs a snižování chudoby a hladu definováno až ve Střednědobé strategii poskytování oficiální rozvojové pomoci SR na léta 2009-2013, tedy až ve druhém koncepčním dokumentu.

Další cíl, jenž je společný pro všechny země Visegrádské skupiny, je prosazování a podpora demokracie, lidských práv, občanské společnosti a dobrého vládnutí. S tím souvisí i transformační zkušenosti z demokratizačních procesů, jež jsou ze strany zemí V4 vnímány jako jejich komparativní výhoda a motiv demokratizace se rovněž vyskytuje v oficiálních dokumentech všech zemí Visegrádu.

Všechny země V4 shodně uvádějí, že zahraniční rozvojovou spoluprací je potřeba poskytovat, aby zajistily bezpečnost a stabilitu svých zemí a občanů a k ochraně vlastních zájmů především v regionu východní a jihovýchodní Evropy.

Dalším společným motivem, který se objevuje u všech zemí Visegrádské skupiny, je snaha naplňovat mezinárodní závazky vyplývající z členství v mezinárodních organizacích, respektive v OECD a EU. V případě ČR a Polska sice není tento motiv jednoznačně artikulován ve strategických dokumentech jako u Slovenska a Maďarska, ale jeho platnost vyplývá z poskytování pomoci především Afghánistánu a také Iráku. Zároveň Afghánistán můžeme z hlediska objemu poskytnutých prostředků od všech zemí V4 zařadit na přední příčky,⁵⁴ a proto i tento motiv můžeme považovat za společný pro všechny země Visegrádské skupiny.

U všech visegrádských zemí jsou patrné i ekonomické motivy. I když jen těžko můžeme hodnotit, do jaké míry hrají ekonomické zájmy roli při výběru partnerských zemí, je to beze sporu důležitý prvek a to obecně u všech donorů (Opršal; Krylová, 2010: 813). V případě České a Slovenské republiky jsou pak prosperita a ekonomický rozvoj na základě efektivní spolupráce s recipientem přímo deklarovány jako motivy pro poskytování rozvojové spolupráce. Nicméně jak uvidíme později,

⁵⁴ AidFlows (<http://www.aidflows.org/>, 19. 11. 2013).

všechny země V4 se z velké části ve své ODA zaměřují na geograficky blízké země, a to právě i z toho důvodu, že tyto státy představují přirozené obchodní partnery, což jen potvrzuje, že ekonomické zájmy mají u všech 4 států v jejich rozvojových politikách své důležité místo.

Specifickým motivem pro poskytování ODA je podpora národnostních menšin na území cizích států. Tento prvek nalezneme pouze u Maďarska a Slovenska, které tento motiv jednoznačně deklarovaly ve svých strategiích. Oproti tomu Česká republika ani Polsko se o podpoře svých krajanů žijících na území cizích států nikterak nezmiňují.

Z výše uvedeného vyplývá, že hlavní cíle a motivy pro poskytování oficiální rozvojové spolupráce, jak byly deklarovány, jsou u všech zemí Visegrádské skupiny velmi podobné, ve většině ohledů stejné, až na zmíněnou podporu národnostních menšin. Další specifikum pak můžeme nalézt u Slovenska. SR ve Střednědobé strategii z roku 2002 mimo jiné otevřeně artikulovalo velmi specifické cíle, které působí tak, že měly vést především ku prospěchu samotného Slovenska. Těmito cíli bylo zapojení slovenských expertů do mezinárodních rozvojových aktivit, zapojení dalších slovenských subjektů do mezinárodních rozvojových projektů, rozšíření ekonomické spolupráce s rozvojovými státy, čímž Slovensko usilovalo o to (jak je ve strategii explicitně uvedeno), aby se „*zařadilo do donorské komunity a bylo vnímáno jako její součást*“ (MZV SR, 2003). Slovensko tedy vedle určitých morálních, bezpečnostních a ekonomických cílů, které jsou pro všechny země V4 více méně stejné, otevřeně usilovalo o zlepšení vlastního postavení na mezinárodní úrovni tak, aby bylo vnímáno jako součást určité elitní skupiny států, jež jsou poskytovateli ODA. Na jednu stranu nemůžeme tvrdit, že o to samé by neusilovaly i ostatní země V4, nicméně ČR, Maďarsko ani Polsko to

nezařadily do svých oficiálních dokumentů mezi své oficiální cíle, jako se to stalo v případě Slovenska.

K poskytování rozvojové spolupráce většinou nevede jediná motivace, ale jedná se o souhrn více různých cílů. V případě visegrádských zemí můžeme vysledovat cíle bezpečnostní, ekonomické, národnostní (respektive podpora národnostních menšin) a cíle zaměřené na omezování chudoby. Nakolik jsou však zmíněné cíle zohledňovány v praxi, nám ukáže až alokace pomoci. Nyní se tedy zaměříme na porovnání toho, jaké množství pomoci proudilo ze zemí V4 do jednotlivých regionů. Tím zjistíme, která z visegrádských zemí poskytla největší část pomoci regionu s největším počtem chudých a nejméně rozvinutých zemí a skutečně tak naplňuje mezinárodní závazky vyplývající z Evropského konsenzu o rozvoji či Miléniové deklarace OSN, kteréžto považují snižování chudoby za ústřední motiv oficiální rozvojové spolupráce.⁵⁵ Zároveň tím zjistíme, u kterých z visegrádských států představuje boj s extrémní chudobou skutečně primární cíl ODA a také který stát V4 se v rámci své rozvojové spolupráce chová nejvíce altruisticky a který naopak nejvíce pragmaticky.

Následující grafy zobrazí, který ze států V4 poskytl nejméně rozvinutým zemím největší podíl ze své oficiální rozvojové spolupráce v letech 2004-2008.⁵⁶ První tabulka zobrazuje jednotlivé země V4 a objem bilaterální pomoci poskytnutý nejméně rozvinutým zemím z celkového objemu ODA v milionech USD za jednotlivé roky. Následující graf pak tyto prostředky srovná a zřetelněji tak ukáže, která z visegrádských zemí poskytla LDCs největší finanční objem.

⁵⁵ Mezi další mezinárodní iniciativy, k nimž se země V4 zavázaly, a jež se zaměřují na rozvoj v LDCs jsou například Monterreyský konsenzus o financování rozvoje z roku 2002, Deklarace z Doha (2008), Dohody z Cotonou (2000) a další (Mihálik, 2010: 6).

⁵⁶ Informace za celé sledované období se autorce bohužel nepodařilo zjistit.

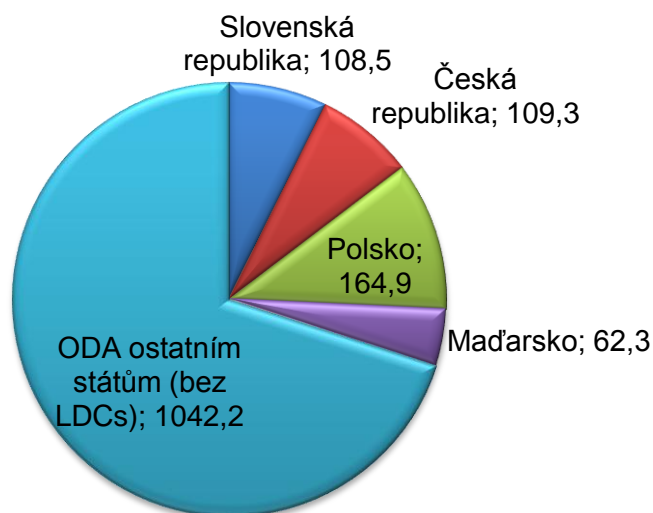
**Podíly prostředků směřujících do LDCs z celkového objemu
bilaterální ODA zemí V4 (v milionech USD)**

Zdroj: Mihálik, 2010: 14.

Na grafech si můžeme povšimnout značných výkyvů. Skokové navýšení bilaterální pomoci LDCs Maďarska v roce 2005 a 2007, Polska v roce 2006, ČR v roce 2007 a 2008 a Slovenska od roku 2005 bylo způsobeno především zahrnutím oddlužení a nákladů na provinční rekonstrukční týmy v Afghánistánu do ODA (Mihálik, 2010: 15).

Srovnání podílů prostředků do LDCs zemí V4 2004-2008 (v milionech USD)

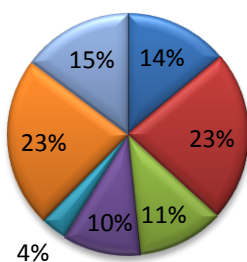
Zdroj: Mihálik, 2010: 13.

Jak je z tohoto grafu zřejmé, zdaleka největší sumu (téměř 165 milionů USD) do LDCs poskytlo Polsko, následně Česká republika a Slovensko, jejichž finanční objem směřující do LDCs je velmi blízký (zhruba 109 milionů USD) a nejméně (pouhých 62,3 milionů USD) poskytlo nejméně rozvinutým zemím Maďarsko. Mezi největším a nejmenším dárce – tedy Polskem a Maďarskem je markantní rozdíl – více jak 100 milionů USD. Na základě těchto údajů bychom mohli konstatovat, že LDCs ze zemí V4 nejvíce podporuje Polsko a je tedy státem, který se více než Maďarsko, ČR a SR snaží naplňovat své mezinárodní závazky a snižovat chudobu ve světě a naopak nejméně aktivní je v tomto směru Maďarsko. Nicméně je třeba si uvědomit, že každý stát poskytuje na ODA jinou celkovou sumu podle svých ekonomických možností a rozpočtů, a proto nemají tato čísla ve vzájemném porovnání takovou vypovídací hodnotu. Proto si teď představíme procentuální podíly ODA, které byly ze strany V4 poskytnuty jednotlivým světovým regionům. Je pravděpodobné, že z tohoto pohledu budou výsledky jiné. Následující grafy nám tedy rozkryjí,

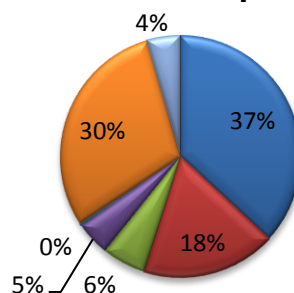
který ze států V4 nejvíce podporoval region subsaharské Afriky, jež je nejchudším světovým regionem a kde se nachází nejvíce LDCs (viz seznam DAC/OECD příjemců oficiální rozvojové pomoci v příloze). Jednotlivá čísla představují průměrný procentuální podíl prostředků ODA směřujících z jednotlivých států V4 do daného regionu od roku 2004 do 2011. Zprůměrování dat nejlépe vyobrazí dlouhodobé trendy v alokaci rozvojové spolupráce.

- Subsaharská Afrika
- Jižní a střední Asie
- Ostatní Asie a Tichomoří
- Blízký východ a severní Afrika
- Latinská Amerika a Karibik
- Evropa
- Nespecifikováno

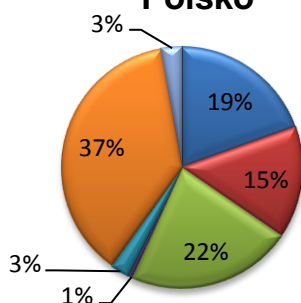
Česká republika

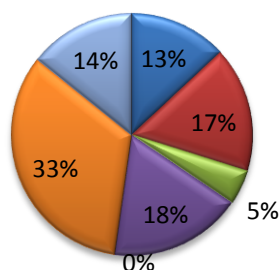
Slovenská republika

Polsko

Maďarsko

Zdroj: Vlastní výpočty statistických údajů.

Z grafů vyplývá, že výrazně největší průměrný podíl prostředků – celých 37 %, který směřoval do zemí subsaharské Afriky jakožto nejchudšího světového regionu, poskytlo v letech 2004-2011 Slovensko. Na druhé příčce se umístilo Polsko s průměrnými 19 %, následuje Česká republika se 14 % a Maďarsko se 13 %. Převážná část ze slovenského podílu pomoci měla formu odpuštění dluhu Libérii a Súdánu (viz kapitola o ODA SR), což může do určité míry vysvětlit tak markantní rozdíl mezi Slovenskem a ostatními zeměmi V4. Na druhou stranu i ostatní země Visegrádské skupiny započítávají odpuštění dluhů, stejně jako studentská stipendia nebo náklady na uprchlíky do své ODA (například Polsko oddlužilo Angolu, Maďarsko Etiopii a Irák, ČR Nikaraguu), takže tyto údaje jsou zahrnuty do statistik i u ostatních zemí V4, stejně jako v případě Slovenska. Je zřejmé, že kdyby se tato data nevykazovala jako ODA (ve skutečnosti finance na tyto prvky ODA nikdy neopustí území dárcovského státu), výsledky by byly zcela jiné, ale bohužel neexistují data, která do bilaterální ODA oddlužení, stipendia a náklady na uprchlíky nezahrnují (Szent-Iványi, 2010: 19), a proto musíme vycházet z těchto údajů.

Kdybychom se nezaměřili na podíl prostředků směřujících pouze do subsaharské Afriky a sečetli podíly bilaterální ODA, které směřovaly do regionů subsaharské Afriky, jižní a střední Asie a ostatní Asie a Tichomoří, což jsou po subsaharské Africe další 2 nejchudší regiony⁵⁷ (viz příloha č. 3), pořadí by zůstalo stejné. To znamená, že největší podíl bilaterální pomoci poskytnutý do nejchudších světových regionů vykazuje Slovensko, jež celkem do zmíněných regionů poslalo 61 % ze své

⁵⁷ Přičemž nejchudší země z těchto 2 regionů jsou Čína a Indie. Statistiku, ze které vycházíme, pochází od Světové banky a jsou dostupné na: http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/State_of_the_poor_paper_April17.pdf, 7. 12. 2013.

veškeré bilaterální ODA. Následuje Polsko s 56 %, Česká republika se 48 % a nejmenší podíl své ODA do nejchudších světových regionů poslalo Maďarsko – pouze 35 %.

Celkově tedy můžeme konstatovat, že v dlouhodobém průměru ze zemí Visegrádské skupiny věnovalo největší část své bilaterální ODA zemím subsaharské Afriky Slovensko a tedy že SR je státem, který ve své rozvojové politice nejvíce zohlednil první MDG a další mezinárodní závazky, které kladou důraz na pomoc africkým zemím. Slovensko v letech 2004-2011 poskytlo zemím subsaharské Afriky dvakrát větší podíl (37 %) své bilaterální pomoci než stát s druhým největším podílem – Polsko (19 %) a téměř třikrát větší podíl než Maďarsko, které ze zemí V4 věnovalo státům subsaharské Afriky nejmenší podíl své bilaterální ODA (pouze 13 %). Česká republika se ve výši podílu ODA poskytnutým do tohoto regionu ocitla na 3. místě se 14 %, což není o mnoho více, než poskytlo Maďarsko. Tímto jsme odpověděli na druhou výzkumnou otázku, která chtěla zjistit, která ze zemí Visegrádské skupiny nejvíce zaměřuje svoji rozvojovou spolupráci na chudé a nejméně rozvinuté země především v subsaharské Africe a nejvíce tak ze zemí V4 naplňuje mezinárodní závazky vyplývající z Evropského konsenzu o rozvoji a zároveň tím nejvíce přispívá k boji proti chudobě ve světě.

Grafy rovněž ukazují, že mezi největší příjemce ODA všech zemí Visegrádské skupiny patří region Evropy, přičemž průměrný největší podíl ODA sem ve sledovaném období směřoval z Polska (37 %), následně z Maďarska (33 %), Slovenska (30 %) a nejmenší podíl (23 %) do evropských zemí směřoval z České republiky. V menší míře pak země V4 podporovaly region jižní a střední Asie, kam proudilo nejvíce prostředků z ČR (23 %), následně ze Slovenska (18 %), Maďarska (17 %) a Polska (15 %). Větší rozdíly spatřujeme v podpoře regionu ostatní Asie

a Tichomoří, kam poslalo zdaleka největší podíl své ODA Polsko (22 %), po větší mezeře následuje ČR (11 %) a podpora ze strany Maďarska a Slovenska tohoto regionu je mizivá (kolem 5 % v případě Maďarska a 6 % v případě SR). Ohledně regionu Blízkého východu a severní Afriky můžeme vidět, že největší pomoc proudila ze strany Maďarska, které do regionu poslalo průměrně 18 % ze své ODA. Druhý největší podporovatel této oblasti je ČR s 10 %. Oproti tomu Blízký východ a severní Afrika zcela jistě nejsou prioritním regionem pro Slovensko a Polsko, jejichž prostředky poskytnuté do této oblasti jsou zanedbatelné.

Na základě údajů ze 3. kapitoly můžeme tvrdit, že všechny visegrádské země se ve svých oficiálních dokumentech zavazují přednostně plnit MDGs a přispět ke snižování chudoby ve světě, přičemž důraz je kladen na africké země (což vyplývá ze samotných rozvojových cílů tisíciletí), nicméně skutečnost těmto deklarovaným cílům neodpovídá. Země subsaharské Afriky se v rozvojových politikách zemí V4 vyskytují na periferii, což platí i pro Slovensko. To sice zmíněnému regionu poskytlo největší podíl své ODA ze 4 zemí Visegrádu, ale i přesto je to málo. Zároveň můžeme konstatovat, že určité prominentní postavení v rozvojových politikách zemí Visegrádské skupiny mají zcela patrně sousední země nebo státy, které jsou politicky důležité (jako je například Afghánistán). Maďarsko tak klade v rozvojové politice důraz na země Balkánu, ze Slovenska velká část pomoci směřuje do Srbska a Černé Hory, ČR a Polsko prioritně podporují Bělorusko, Ukrajinu a Gruzii. Je patrné, že u zemí Visegrádské skupiny přetrvává velký rozdíl mezi oficiální rétorikou a tím, jak je rozvojová spolupráce provozována v praxi (Kopinski, 2013: 41).

Skutečnost, že rozvojová spolupráce zemí Visegrádské skupiny se zaměřuje na sousední či geograficky blízké země, dokazuje, že aspekt

míry chudoby není rozhodujícím faktorem pro výběr prioritních zemí, jako je to běžné u starších dárců sdružených v DAC/OECD (Szent-Iványi, 2008: 2). Důležitějšími faktory pro alokaci ODA jsou patrně historické a ekonomické vazby a také geografická blízkost a s tím související bezpečnostní otázky. Bezpečnostní cíle do velké míry vysvětlují, proč se země Visegrádské skupiny zaměřují primárně na pomoc státům ve své geografické blízkosti. Jak uvádí Szent-Iványi (2008) stabilita v zemích Balkánu a bývalého Sovětského svazu, jež jsou evidentně protěžovanými regiony, je pro země V4 zásadní, poněvadž jakkoliv by byla stabilita v těchto 2 regionech narušena, byly by to právě země Visegrádské skupiny, které by byly potenciální nestabilitou zasaženy nejvíce (zvýšenou migrací, poklesem mezinárodního obchodu a zahraničních investic, zvyšováním organizovaného zločinu atd.). Dle alokace ODA můžeme za hlavní motiv pro poskytování ODA u ČR, Polska, Maďarska ale i Slovenska, které do evropských zemí poslalo 30 % ze svých prostředků (což je více než ČR), považovat bezpečnostní a politicko-ekonomické otázky.

Szent-Iványi (2010) uvádí, že pokud vycházíme z alokace rozvojové pomoci zemí Visegrádské skupiny, můžeme o všech zemích V4 tvrdit, že jednají egoisticky. Všechny 4 země soustřeďují svoji ODA na státy, jež jsou pro země V4 důležité z hlediska jejich bezpečnostních, ekonomických či politických zájmů, což jsou primárně země východní a jihovýchodní Evropy a země bývalého Sovětského svazu. Snižování globální chudoby je mezi dalšími motivy upozaděno a „*míra chudoby (měřeno dle HDP na obyvatele) a předchozí počínání recipienta (měřeno podle míry ekonomického růstu či kvality institucí) nepředstavují důležité faktory při rozhodování o alokaci pomoci čtyř dárcovských zemí*“ (Szent-Iványi, 2010: 21). Tomu odpovídají i naše výsledky. Slovensko sice z porovnání s ostatními státy V4 vyšlo nejlépe, přesto je to stále málo,

abychom o něm mohli tvrdit, že jedná altruisticky. Lépe řečeno o SR můžeme tvrdit, že ze zemí Visegrádské skupiny jedná nejméně egoisticky.

Oproti tomu Maďarsko, které se umístilo na nejnižší příčce, můžeme označit za nejvíce egoistického donora ze zemí V4. Maďarsko během 8 sledovaných let poskytlo zemím subsaharské Afriky pouze 13 % ze své ODA, a pokud bychom k tomu připočítali i podíly do jižní a střední Asie a ostatní Asie a Tichomoří, celkově se tento podíl ODA dostane na pouhých 35 %, což je dokonce méně, než samotná SR poskytla jen zemím subsaharské Afriky. Největší část maďarské bilaterální ODA směřovala do zemí Evropy, přičemž tento podíl představoval průměrně 33 %. To vypovídá o jiných prioritách, než je deklarovaná snaha snižovat extrémní chudobu ve světě, což platí i pro ostatní země V4. U Maďarska, Polska, SR a ČR dle alokace pomoci jasně převažují pragmatické cíle a cíl omezování chudoby je v případě těchto států upozaděn. Tímto jsme odpověděli na první výzkumnou otázku, jež chtěla zjistit, který z visegrádských států jedná v rámci alokace rozvojové spolupráce nejvíce egoisticky, a který naopak nejvíce altruisticky, nebo alespoň nejméně egoisticky.

Pokud bychom měli shrnout všechny poznatky, zjistili jsme, že všechny země V4 deklarovaly, že primárním motivem jejich zahraniční rozvojové pomoci je boj s chudobou ve světě a za hlavní cíle přijaly rozvojové cíle tisíciletí, cíle navýsost nezištné. Teritoriální a sektorové zaměření donorů by mělo odpovídat stanoveným cílům a motivům poskytování rozvojové spolupráce. Pokud tedy donor bojuje za snižování extrémní chudoby a hladu v rozvojovém světě, měla by majoritní část prostředků pomoci směřovat do nejchudších zemí světa a být zaměřena na tomu odpovídající sektory. V případě sektorového zaměření tomu u zemí V4

skutečně tak je, nicméně při pohledu na teritoriální alokaci oficiální rozvojové spolupráce zemí Visegrádské skupiny jsme zjistili, že praxe oficiální rétorice neodpovídá. Pouze Slovenská republika věnovala největší část své bilaterální ODA do nejchudšího světového regionu – do subsaharské Afriky, ale i přes tuto skutečnost je zastoupení afrických zemí v rozvojové politice SR malé (pouze 37 %). Slovensko tedy můžeme označit za donora, který v rámci alokace rozvojové spolupráce jedná v rámci V4 nejméně egoisticky, ale jen těžko bychom mohli tvrdit, že se chová altruisticky. Na druhou stranu nejvíce egoisticky jedná Maďarsko, které stejně jako Česká republika a Polsko jednoznačně dalo ve své ODA přednost regionu Evropy a geograficky blízkým zemím, které rozhodně nemůžeme označit za nejchudší státy, které by rozvojovou pomoc přednostně potřebovaly.

Na závěr této kapitoly musíme připomenout, že všechny údaje o oficiální rozvojové spolupráci jednotlivých zemí V4 v sobě zahrnují oddlužení, výdaje na studentská stipendia a na uprchlíky. Výsledná zjištění proto musíme brát s rezervou, jelikož kdyby tyto údaje nebyly vykazovány jako ODA, výsledky by patrně byly mnohem pesimističtější. Se vši pravděpodobností by se ukázalo, že všechny země V4 jednájí bez výjimky egoisticky, na základě svých sobeckých zájmů a (ač deklarovaný) prioritní cíl snižování chudoby v rozvojovém světě není pro země V4 skutečnou prioritou. Nicméně v tomto ohledu jsou podmínky pro všechny země Visegrádské skupiny stejné, jelikož jak je uvedeno výše, všechny země do své ODA zmíněné prvky zahrnují a současně ani neexistují údaje, které by tyto prvky ve statistikách nezahrnovaly (Szent-Iványi, 2010: 19). Bohužel kvůli tomuto aspektu, je oslabena míra vypovídací hodnoty našich závěrů.

Rovněž bychom měli zmínit, že v práci jsme se soustředili pouze na bilaterální složku rozvojové spolupráce. Země V4 přitom většinu své rozvojové spolupráce realizují multilaterálně především prostřednictvím EU a OECD, což ale znamená, že nemohou ovlivnit alokaci vlastních prostředků. Nicméně je vhodné uvést, že právě většina prostředků multilaterální pomoci je využívána a poskytována nezištně a země V4, i když nepřímo, tak skutečně podporují nejchudší a nejméně rozvinuté země světa.

5 ZÁVĚR

Výchozím předpokladem práce bylo, že existují 2 modely pro chování donora při rozhodování o alokaci své rozvojové pomoci. První model zohledňuje v první řadě potřeby recipienta a stát, který se v rámci své rozvojové spolupráce chová podle tohoto modelu, jedná altruisticky. Druhý model zohledňuje převážně zájmy donora a o státu jednajícím v mantinelech tohoto modelu můžeme tvrdit, že jedná egoisticky (Szent-Iványi, 2010: 4). Jak je uvedeno v úvodu práce, tento model neplatí stoprocentně, jelikož reálně se může stát, že donor poskytuje rozvojovou spolupráci chudé zemi, aby snížil její chudobu, ale zároveň tím sleduje i vlastní zájmy. Nicméně jak jsme poznamenali, odborná literatura s touto klasifikací pracuje nejčastěji, a proto se zmíněné modely staly výchozím bodem i pro tuto práci.

Současně jsme vycházeli z předpokladu, že všechny země V4 se přihlásily k Evropskému konsenzu o rozvoji, Miléniové deklaraci OSN i dalším mezinárodním aktům, které státy vyzývají a do určité míry i zavazují soustředit se na pomoc chudým a nejméně rozvinutým zemím, přičemž důraz je v těchto dokumentech kladen na země subsaharské Afriky (Jelínek, 2006: 48).

Tato diplomová práce si kladla za cíl zjistit, která ze zemí Visegrádské skupiny se při rozhodování o alokaci rozvojové spolupráce chová nejvíce egoisticky a která naopak nejvíce altruisticky, nebo alespoň nejméně egoisticky. K tomuto zjištění bylo potřeba porovnat teritoriální alokaci oficiální rozvojové spolupráce a zároveň i cíle a motivy pro poskytování ODA, které o postoji k rozvojové problematice rovněž hodně napoví. Zároveň jsme chtěli zjistit, která ze zemí V4 poskytla v letech 2004-2011 majoritní část svých prostředků ODA nejchudšímu světovému regionu – subsaharské Africe a tedy který ze 4 států nejvíce aktivně usiluje o plnění

svých mezinárodních závazků plynoucích z Evropského konsenzu o rozvoji a o plnění prvního rozvojového cíle tisíciletí, kterým je odstranění extrémní chudoby a hladu ve světě. K tomuto zjištění jsme rovněž došli porovnáním teritoriální alokace pomoci.

V první teoretické části jsme se nejprve seznámili s koncepcí rozvoje a tím, jak se tento koncept v čase vyvíjel a jak se měnily hlavní teorie rozvoje. Zároveň jsme se v této kapitole obeznámili s historií rozvojové politiky zemí Visegrádské skupiny, díky čemuž jsme si současnou podobu rozvojové spolupráce zemí V4 mohli zasadit do širšího kontextu. V teoretické kapitole jsme se dále zabývali hlavními termíny, se kterými v práci operujeme a současně jsme definovali předměty komparace, tedy především teritoriální zaměření a cíle a motivy oficiální rozvojové pomoci. Teoretická část práce byla pro nás nezbytná především proto, že teorie rozvoje a samozřejmě i historický kontext ovlivňují podobu a praxi rozvojové spolupráce do současnosti.

Druhá část diplomové práce byla věnována rozboru zahraniční rozvojové spolupráce jednotlivých zemí Visegrádské skupiny. Ve 3. kapitole jsme představili hlavní koncepční dokumenty a strategie a v nich definované cíle a motivy rozvojové spolupráce. Dále jsme se seznámili s teritoriálními prioritami rozvojové pomoci zemí V4 a pro úplnost jsme přidali i sektorové zaměření. Zároveň jsme prostřednictvím grafického znázornění sledovali, jak se v průběhu sledovaného období, tedy od roku 2004 do roku 2011 měnila alokace pomoci, tedy to, kam a v jaké míře bilaterální rozvojová pomoc z jednotlivých zemí V4 ve skutečnosti směřovala. Skutečná alokace totiž ve výsledku nemusí odpovídat deklarovaným prioritním cílům a ani prioritním zemím, což, jak se ukázalo, je i případ Polska.

Třetí část, respektive 4. kapitola práce představuje samotnou komparaci vybraných prvků, kterými jsou jednak cíle a motivy ODA, které vypovídají

o přístupu donora k rozvojové pomoci (tedy o tom, zda donor k rozvojové pomoci přistupuje spíše nezištně nebo spíše pragmaticky) a jednak teritoriální alokace ODA. V komparaci jsme došli k několika závěrům. Když jsme porovnali cíle a motivy rozvojové spolupráce, zjistili jsme, že většina cílů je pro země V4 obdobná. Výjimku představuje motiv v podobě podpory národnostních menšin žijících na územích cizích států, který není společný pro všechny země V4 a můžeme ho nalézt pouze u Maďarska a Slovenska. SR se pak od zbytku odlišuje ještě několika specifickými cíli, jež nejsou vlastní pro ostatní země V4 (snaha zařadit se do donorské komunity a zlepšit si tak vlastní image).

Rovněž jsme došli k závěru, že všechny země Visegrádské skupiny považují za svůj primární cíl naplňovat rozvojové cíle tisíciletí a přednostně pak aktivně se podílet na boji za snižování chudoby a hladu ve světě. Takto deklarované cíle můžeme bez pochyby považovat za nezištné, což budí dojem, že země V4 k rozvojové pomoci přistupují altruisticky. Nicméně při následném porovnání alokace rozvojové pomoci jsme zjistili, že tomu tak ve skutečnosti není. Teritoriální alokace rozvojové spolupráce totiž ukázala, že Česká republika, Polsko, Maďarsko i Slovensko poskytují zásadní podíl (a první 3 jmenované země dokonce majoritní podíl) svých prostředků evropským zemím. Na tomto základě můžeme tvrdit, že oficiální rétorika se neshoduje s tím, jak rozvojová spolupráce funguje v praxi.

Další poznatky vycházejí rovněž z komparace alokace rozvojové spolupráce zemí V4. Nejprve jsme se zaměřili na objemy financí, které jednotlivé země Visegrádské skupiny poskytly nejméně rozvinutým zemím. Na základě těchto dat můžeme konstatovat, že největším podporovatelem LDCs a státem, jež nejvíce přispěl k boji proti chudobě, je Polsko, jelikož to poskytlo výrazně větší finanční prostředky než ostatní

země Visegrádské skupiny. Nicméně jelikož všichni donoři disponují jiným ekonomickým zázemím a objem celkové rozvojové spolupráce je pro každou zemi odlišný, zaměřili jsme se na porovnání procentuálních podílů ODA, které ze zemí V4 směřovaly do jednotlivých světových regionů. Na základě toho jsme došli k poznatku, že největší podíl ze své ODA poskytlo nejchudšímu světovému regionu – subsaharské Africe – Slovensko. Jako druhý největší podporovatel tohoto nejchudšího světového regionu je Polsko, dále Česká republika a zdaleka nejmenší podíl ze své ODA poskytlo subsaharské Africe Maďarsko. Tímto tedy známe odpověď na druhou výzkumnou otázku, jež se ptala na to, která ze zemí V4 poskytuje nejvíce prostředků nejchudšímu světovému regionu, čímž více než ostatní země V4 naplňuje závazky vyplývající z Evropského konsenzu o rozvoji a nejvíce přispívá k boji proti chudobě a hladu v rozvojovém světě.

Z komparace alokace rozvojové spolupráce dále vyplynulo, že o žádném státu V4 nemůžeme tvrdit, že by v rámci rozhodování o alokaci své bilaterální ODA jednal jednoznačně altruisticky. Všechny země V4 se ve velké míře zaměřují na evropské země. Na druhou stranu ale můžeme konstatovat, že státem, který jedná nejméně egoisticky je Slovensko. To poskytlo ze zemí V4 největší část svých prostředků ODA subsaharské Africe, a současně kdybychom se nezaměřili pouze na subsaharskou Afriku, kde existuje nejvyšší počet nejméně rozvinutých zemí světa (dle seznamu DAC/OECD příjemců oficiální rozvojové pomoci – viz příloha č. 2), a přičetli k tomu i podíly směřující do dalších 2 nejchudších světových regionů (jižní a střední Asie a ostatní Asie a Tichomoří – viz příloha č. 3), opět je to Slovenská republika, která v porovnání s ostatními visegrádskými státy těmto regionům poskytla největší podíl ze své rozvojové pomoci. Na druhou stranu podíl slovenské ODA směřující do Afriky je i tak malý, abychom o SR mohli tvrdit, že jedná čistě altruisticky.

Celkově tedy můžeme tvrdit, že zemí jednající nejméně egoisticky v rámci alokace své ODA je Slovensko. Polsko, ČR a Maďarsko se prioritně zaměřily na pomoc evropským zemím, jejichž naléhavost pomoci je rozhodně menší než u zemí subsaharské Afriky nebo obecně u LDCs. V nejvyšší míře egoisticky pak jedná Maďarsko, které poskytlo nejchudším světovým regionům nejmenší podíl svých prostředků ze všech visegrádských zemí. Tímto jsme odpověděli na první výzkumnou otázku, jež chtěla zjistit, který stát ze zemí V4 jedná v rámci alokace rozvojové pomoci nejvíce egoisticky a který stát naopak nejvíce altruisticky, nebo alespoň nejméně egoisticky.

Na závěr je nutné podotknout, že vypovídací hodnota výše uvedených závěrů je oslabena faktem, že do ODA všech zemí spadá oddlužení, náklady na studentská stipendia a uprchlíky. Tyto prostředky ve skutečnosti nikdy neopustí území donora, přesto jsou všemi státy V4 vykazovány jako náklady na rozvojovou pomoc. Kdyby tomu tak nebylo, výsledky by byly výrazně jiné. Pravděpodobně by se ukázalo, že všechny země V4 jednají bez rozdílu egoisticky. Nicméně neexistují statistiky, které by do ODA uvedené prvky nezahrnovaly a v tomto ohledu jsou podmínky výzkumu pro všechny země stejné.

Zároveň musíme podotknout, že jsme se v práci zaměřili pouze na bilaterální složku rozvojové spolupráce, což do jisté míry vysvětluje ne příliš lichotivé závěry. Všechny země V4 většinu své rozvojové spolupráce realizují multilaterálně, kde je naléhavost pomoci zohledněna daleko více a většina prostředků tak skrze mezinárodní organizace proudí na nezištné účely. Prostřednictvím multilaterální pomoci země Visegrádské skupiny skutečně podporují – i když nepřímo – nejchudší a nejméně rozvinuté země, tedy státy, které rozvojovou spoluprací naléhavě potřebují.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Adamcová, N. a kol. (2006). *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Beňáková, N. (2010). SlovakAid – An Unemployed Foreign Policy Tool. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* XIX (3).

Berthélemy, J.-C. (2006). Bilateral donors' interest vs. recipients' development motives in aid allocation: do all donors behave the same? *Review of Development Economics* 10, s. 179-194.

Budil, I. (2005). Teorie závislosti, kulturní determinismus a prosperita. In: Waisová, Š. a kol., *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 33-49.

CzechAid (2002). *Zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky. Odpověď na globální výzvy nového tisíciletí* (Praha: CzechAid).

DAC/OECD (2010). *Special review of Poland* (<http://www.polskapomoc.gov.pl/files/2010%20!/Special%20Review%20of%20Poland%20-%20FINAL%20REPORT.pdf>, 24. 10. 2013).

Degnbol-Martinussen, J. – Engberg-Pederssen, P. (2003). *Aid: Understanding International Development Cooperation*. (London: Zed Books Lts.).

Dražkiewicz, E. (2008). *Official Development Assistance in the Visegrad Countries* (Polish Green Network).

Dušková, L. – Waisová, Š. (2005). Zahraniční rozvojová spolupráce v historické perspektivě. In: Waisová, Š. a kol., *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 315-331.

FoRS (2010). *Jak Česká republika snižuje globální chudobu. Stínová zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci – retrospektiva pěti let* (Praha: FoRS).

FoRS (2011). *Zahraníční rozvojová spolupráce v roce 2010. Stínová zpráva nevládních neziskových organizací sdružených ve FoRS – Českém fóru pro rozvojovou spolupráci* (Praha: FoRS).

Hokrová, M. – Táborská, S. eds. (2008). *Globální problémy a rozvojová spolupráce. Témata, o která se lidé zajímají* (Praha: Člověk v tísni).

Horký, O. (2006). Rozvoj, participace a lidská práva. Nesnadná cesta k naplňování práva na rozvoj. In: Waisová, Š. ed., *Chudoba a bohatství v současném světě* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 9-22.

Jelínek, P. (2006). Rozvojová spolupráce EU po rozšíření. In: Waisová, Š. ed., *Chudoba a bohatství v současném světě* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 39-49.

Kiss, J. (2007). *A magyar nemzetközi fejlesztéspolitika a számok tükrében [Maďarská rozvojová politika v číslech]* (Budapešť: HAND).

Kopinski, D. (2013). Visegrad Countries' Development Aid to Africa: Beyond the Rhetoric. In: Horký-Hlucháň, O. – Lightfoot, S. eds., *Development policies of Central and Eastern European States: from aid recipients to aid donors* (Londýn: Routledge), s. 33-49.

Krogstad, E. (2007). The Post-Washington Consensus: Brand New Agenda or Old Wine in a New Bottle? *Challenge* 50 (2), s. 67-85.

Lancaster, C. (2007). *Foreign Aid. Diplomacy, Development, Domestic Politics* (Chicago and London: The University of Chicago Press).

Lesay, I. (2012). How 'Post' is the Post-Washington Consensus? *Journal of Third World Studies* 29 (2), s. 183-198.

McEwan, Ch. – Mawdsley, E. (2012). Trilateral Development Cooperation: Power and Politics in Emerging Aid Relationships. *Development and Change* 43 (6), s. 1185-1209.

Mihálik, J. ed. (2010). *Least but not Last? Least Developed Countries in Official Development Assistance of Visegrad Four Countries* (Praha: Člověk v tísni).

Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2002). *Zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky. Odpověď na globální výzvy nového tisíciletí* (Praha: MZV ČR).

Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2009). *Česká republika pomáhá. Statistická příloha: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky 2004-2008* (MZV ČR).

Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2010). *Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2009* (MZV ČR).

Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2011). *Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2010* (MZV ČR).

Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2012). *Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky* (MZV ČR).

Ministerstvo zahraničních věcí Maďarska (2004). *Hungary's Report on the Millennium Development Goals* (Budapešť: MZV Maďarska).

Ministerstvo zahraničních věcí Maďarska (2006). *A Brief Summary of Hungary's International Development Co-operation Activities* (Budapešť: MZV Maďarska).

Ministerstvo zahraničních věcí Maďarska (2009) *Hungary. Inspired by Experience. Hungarian Development Cooperation* (Budapešť: MZV Maďarska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2003). *Strategy for Poland's Development Co-operation* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2005). *Poland's Development Co-operation. 2004 Annual Report* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2006). *Annual Report 2005. Development Co-operation. Poland* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2007). *Development Co-operation Poland. Annual Report 2006* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2008). *Poland's Development Co-operation. Annual Report 2007* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2009). *Poland's Development Co-operation. Annual Report 2008* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2010). *2009 Annual Report. Poland's Development Co-operation* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2011). *Poland's Development Co-operation. 2010 Annual Report* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí Polska (2012). *Poland's Development Cooperation. 2011 Annual Report* (Varšava: MZV Polska).

Ministerstvo zahraničních věcí SR (2003). *Střednědobá koncepce oficiální rozvojové pomoci na léta 2003-2008* (Bratislava: Academic Electronic Press).

Ministerstvo zahraničních věcí SR (2009). *Střednědobá koncepce poskytování oficiální rozvojové pomoci Slovenské republiky na léta 2009-2013* (Bratislava: MZV SR).

OECD (2008). *Is it ODA?* (<http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>, 1. 10. 2013).

Opršal, Z. – Krylová, P. (2010). *Teritoriální aspekty zahraniční spolupráce* V4. XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

(http://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Politicka_a_kuturni_geografie/Teritorialni_aspekty_zahranicni_rozvoove_spoluprace.pdf, 24. 9. 2013).

OSN (2011). *United Nations Declaration on the Right to Development* (http://www.un.org/ar/events/righttodevelopment/pdf/rtd_booklet_en.pdf, 26. 9. 2013).

Platforma MVRO (2012). *Slovenská rozvojová pomoc v roku 2011. Hodnotiaca správa mimovládnych rozvojových organizácií* (Platforma MVRO).

Rozvojové středisko ÚMV (2007). *Zahraníční rozvojová spolupráce České republiky. Statistická příloha 2002-2006* (Rozvojové středisko ÚMV).

Rusnák, U. – Szép, A. – Brzica, D. (2002). *Rozvojová pomoc a spolupráca* (Bratislava: Slovenský inštitút medzinárodných študií).

Říchová, B. (2005). Rozvojová studia – předmět a metody studia. In: Waisová, Š. a kol., *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 15-32.

Szent-Iványi, B. (2008). *The Visegrád Countries as Emerging Donors – Aid Allocation and Performance* (http://v4aid.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=11:the-visegrad-countries-as-emerging-donors-aid-allocation-and-performance&catid=7:resource-papers&Itemid=11&lang=en, 24. 9. 2013).

Szent-Iványi, B. (2010). *Aid Allocation of the Emerging Central and Eastern European Donors* (http://mpra.ub.uni-muenchen.de/30234/1/MPRA_paper_30234.pdf, 4. 11. 2013).

Szent-Iványi, B. (2011). *Hungarian international development co-operation: context, stakeholders and performance* (<http://eadi.org/gc2011/szent-ivanyi-175.pdf>, 25. 10. 2013).

Waisová, Š. (2005). Česká republika a zahraniční rozvojová pomoc: od příjemce k dárci. In: Waisová, Š. a kol., *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 332-348.

Zagranica Group (2007). *Polish Development Assistance. Independent research conducted by non-governmental organizations* (Varšava: Zagranica Group).

Zeylstra, W. G. (1975). *Aid or Development. The Relevance of Development Aid to Problems of Developing Countries* (Leyden: A. W. Sijthoff).

Zíková, T. (2005). Rozvojová pomoc na pozadí teorií rozvoje. In: Waisová, Š. a kol., *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 50-71.

6.1 Použité internetové stránky

AidFlows: www.aidflows.org

Česká rozvojová agentura: www.czda.cz/.

Ekonomický a sociální výbor OSN pro Asii a Pacifik (UNESCAP):
<http://www.unescap.org/>

EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Library of economics and liberty: www.econlib.org/index.html

Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí Slovenské republiky: www.mzv.sk

Ministerstvo zahraničních věcí ČR: www.mzv.cz.

Ministerstvo zahraničních věcí Maďarska: www.mfa.gov.hu

Ministerstvo zahraničních věcí Polska: www.mfa.gov.pl

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj: www.oecd.org.

Organizace spojených národů: www.un.org

SlovakAid: www.slovakaid.sk

Světová banka: www.worldbank.org

UNDP: <http://www.undp.org/content/undp/en/home.html>.

Vláda ČR: www.vlada.cz

7 RESUMÉ

This work is focused on the development assistance of 4 countries of the Visegrad Group, namely Poland, the Slovak Republic, the Czech Republic and Hungary. The main aim is to answer the research questions (defined below) through the comparison of certain elements of their development assistance politics, primarily the aid allocation as well as the motives and goals of the development assistance.

The main premise of this work is that there are generally two models for explaining aid allocation – the ‘recipient need’ and the ‘donor interest’ models. The work aims to find out the answer to the first research question – which of 4 countries behaves the most ‘egoistic’ that means within the ‘donor interest’ model, and on the contrary which one behaves the most ‘altruistic’ according to the ‘recipient need’ model. The second research question is which of the Visegrad countries provided between 2004 and 2011 the largest share of its official development assistance to the Sub-Saharan Africa which is the world poorest region.

The work is divided into 4 parts. The first one deals with the theories of the development cooperation and also introduces the main terms of the work and the modern beginnings of providing development assistance by the Visegrad countries. The second part introduces the current form of the development aid of individual Visegrad countries from 2004 to 2011 and the third part is the comparison of the elements mentioned above. The last part of the work sums up all the findings.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)

1. cíl: Odstranit extrémní chudobu a hlad

Úkol 1A: Snížit mezi léty 1990 – 2015 na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den.

Úkol 1B: Dosáhnout úplného produktivního zaměstnání a slušné práce pro všechny – včetně žen a mladých lidí.

Úkol 1C: Snížit mezi lety 1990 – 2015 na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem.

2. cíl: Dosáhnout základního vzdělání pro všechny

Úkol 2A: Do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu.

3. cíl: Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti

Úkol 3A: Do roku 2005 pokud možno odstranit nepoměr dívek a chlapců v základním a středním školství a nejpozději do roku 2015 pak na všech úrovních vzdělávacího systému.

4. cíl: Snížit dětskou úmrtnost

Úkol 4A: Mezi lety 1990 a 2015 snížit úmrtnost dětí do věku 5 let o dvě třetiny.

5. cíl: Zlepšit zdraví matek

Úkol 5A: Mezi lety 1990 a 2015 snížit úmrtnost matek o tři čtvrtiny.

Úkol 5B: Do roku 2015 dosáhnout jednotného přístupu k reprodukčnímu zdraví.

6. cíl: Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi

Úkol 6A: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS.

Úkol 6B: Do roku 2010 docílit jednotného přístupu k léčbě HIV/AIDS pro všechny, kteří ji potřebují.

Úkol 6C: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných onemocnění.

7. cíl: Zajistit udržitelný stav životního prostředí

Úkol 7A: Integrovat principy udržitelného rozvoje do politik a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů.

Úkol 7B: Do roku 2015 prokazatelně snížit rychlost ubývání rostlinných a živočišných druhů, a tak snížit úbytek biologické rozmanitosti.

Úkol 7C: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně.

Úkol 7D: Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů).

8. cíl: Budovat světové partnerství pro rozvoj

Úkol 8A: Rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni).

Úkol 8B: Řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (přístup an trh pro vývoz z těchto zemí bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.).

Úkol 8C: Řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států.

Úkol 8D: Komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí.

Úkol 8E: Ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích.

Úkol 8F: Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti.

Zdroj: OSN. *Official list of MDG indicators*

(<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/host.aspx?Content=indicators/officiallist.htm>, 3. 12. 2013).

Příloha č. 2: Seznam DAC/OECD příjemců oficiální rozvojové pomoci

Nejméně rozvinuté země (LDCs)	Ostatní nízko-příjmové země	Země s nižšími středními příjmy	Země s vyššími středními příjmy
Afghánistán Angola Bangladéš Benin	Keňa KLDR Kyrgyzstán Tádžikistán	Arménie Belize Bolívie Egypt	Albánie Alžírsko Anguilla Antigua a

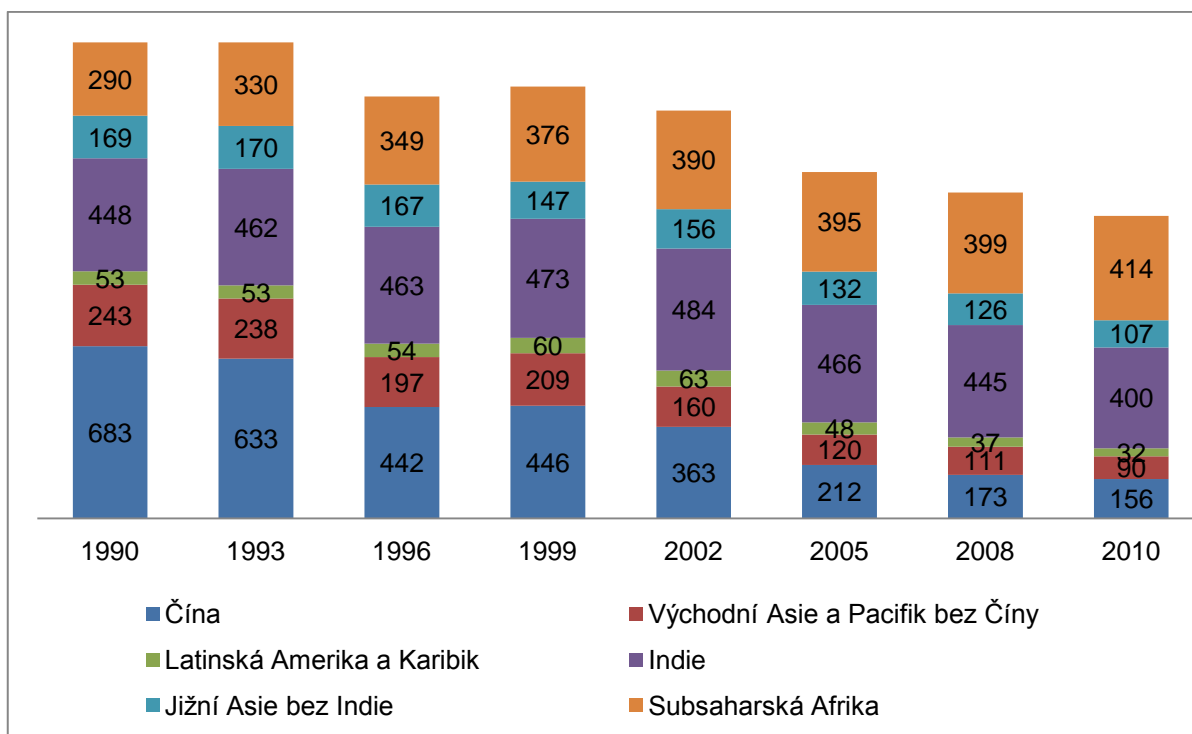
Bhútán	Zimbabwe	Fidži	Barbuda
Burkina Faso		Filipíny	Argentina
Burundi		Ghana	Ázerbájdžán
Čad		Gruzie	Bělorusko
Demokratická republika Kongo		Guatemala	Bosna a Hercegovina
Džibuti		Guyana	Botswana
Eritrea		Honduras	Brazílie
Etiopie		Indie	Cookovy ostrovy
Gambie		Indonésie	Černá Hora
Guinea		Irák	Čile
Guinea-Bissau		Kamerun	Čína
Haiti		Kapverdy	Dominika
Jemen		Kosovo	Dominikánská republika
Jižní Súdán		Maroko	Ekvádor
Kambodža		Marshallovy ostrovy	FYROM
Kiribati		Mikronésie	Gabon
Komorské ostrovy		Moldavsko	Grenada
Laos		Mongolsko	Írán
Lesotho		Nigérie	Jamajka
Libérie		Nikaragua	Jižní Afrika
Madagaskar		Pákistán	Jordánsko
Malawi		Papua Nová Guinea	Kazachstán
Mali		Paraguay	Kolumbie
Mauritánie		Pobřeží slonoviny	Kostarika
Mozambik		Republika Kongo	Kuba
Myanmar		Salvador	Libanon
Nepál		Srí Lanka	Libye
Niger		Svazijsko	Malajsie
Rovníková Guinea		Sýrie	Maledivy
Rwanda		Tokelau	Mauritánie
Samoa		Tonga	Mexiko
Senegal		Turkmenistán	Montserrat
Sierra Leone		Ukrajina	Namibie
Somálsko		Uzbekistán	Nauru
Středoafriická republika			Niue
Súdán			Palau

Svatý Tomáš a Princův ostrov Šalamounovy ostrovy Tanzanie Togo Tuvalu Uganda Vanuatu Východní Timor Zambie		Vietnam Západní břeh a Pásmo Gazy	Panama Peru Seychely Srbsko Suriname Sv. Kryštof a Nevis Sv. Lucie Sv. Vincent a Grenadiny Svatá Helena Thajsko Tunisko Turecko Uruguay Venezuela Wallis a Futuna
--	--	---	---

Zdroj: DAC/OECD, DAC List of ODA Recipients

(<http://www.oecd.org/dac/stats/DAC%20List%20used%20for%202012%20and%202013%20flows.pdf>, 14, 11. 2013).

Příloha č. 3: Nejchudší světové regiony podle počtu chudých obyvatel (v milionech)

Zdroj: Světová banka

(http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/State_of_the_poor_paper_April17.pdf, 7. 12. 2013).